

تهیه شده در:
معاونت اقتصادی
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران
شهریور ماه ۱۳۹۵

بررسی مسائل روز اقتصاد ایران

ناظر: منیره امیرخانلو

همکار این شماره: سارا پارسی

مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی

نگاهی به وضعیت بخش خصوصی در سال‌های اخیر و چشم‌انداز آن تا پایان سال جاری

معاونت اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

شهریور ۱۳۹۵

الحمد لله
الرحمن
الرحيم

شناسنامه گزارش:

عنوان گزارش:

نگاهی به وضعیت بخش خصوصی در سال های اخیر
و چشم انداز آن تا پایان سال جاری

ناظر: منیره امیرخانلو

کارشناس: سارا پارسی

تاریخ انتشار: شهریور ۱۳۹۵

فهرست مطالب

۳	۱- تصویری از متغیرهای کلیدی توضیح دهنده وضعیت بخش خصوصی .....
۳	۱-۱- وضعیت کلی بخش واقعی اقتصاد ایران طی چند سال اخیر .....
۵	۲-۱- تورم .....
۶	۳-۱- وضعیت کلی بخش خصوصی طی سال های اخیر .....
۹	۲- آخرین سیاست های دولت و اثرات آن ها بر بخش خصوصی .....
۱۰	۱-۲- تأمین مالی بخش خصوصی .....
۱۳	۲-۲- اعتبارات عمرانی .....
۱۵	۳-۲- محیط کسب و کار .....
۱۷	۴-۲- راهکار تسویه بدهی دولت به پیمانکاران .....
۲۰	۵-۲- جمع بندی سیاست های دولت و اثرات آن .....
۲۲	۳- پیش بینی تحولات در یک سال آینده .....
۲۳	۴- جمع بندی .....
۲۶	منابع .....

فهرست نمودارها

۳	نمودار ۱: رشد تولید ناخالص داخلی نسبت به فصل مشابه سال قبل به قیمت ثابت ۱۳۸۳ طی سال های ۹۳-۱۳۹۰ (درصد) .....
۱۳۹۵	نمودار ۲: رشد تولید ناخالص داخلی ایران نسبت به فصل مشابه سال قبل به قیمت ثابت ۱۳۷۶ طی فصول سال ۱۳۹۴ و بهار ۱۳۹۵ (درصد) .....
۴	نمودار ۳: نرخ رشد اجزای تولید ناخالص داخلی نسبت به فصل مشابه سال قبل به قیمت ثابت ۱۳۷۶ طی فصول سال ۱۳۹۴ (درصد) .....
۶	نمودار ۴: تورم نقطه به نقطه و ۱۲ ماهه طی سال های ۹۵-۱۳۹۲ (سال پایه ۱۳۹۰) .....
۷	نمودار ۵: رشد شاخص تولید کارگاه های بزرگ صنعتی طی سال های ۹۴-۱۳۹۰ (درصد) .....
۸	نمودار ۶: تعداد کارگاه های غیرفعال بر حسب نوع کاربری .....
۸	نمودار ۷: علت تعطیلی کارگاه های صنعتی (درصد) .....
۹	نمودار ۸: رشد سرمایه گذاری کل بخش خصوصی در ساختمان های جدید مناطق شهری طی سال های ۹۴-۱۳۹۰ (درصد) .....
۹	نمودار ۹: رشد سرمایه گذاری بخش خصوصی در ساختمان های جدید مناطق شهری به تفکیک تکمیل شده، نیمه تمام و شروع شده طی سال های ۹۴-۱۳۹۰ (درصد) .....
۱۰	نمودار ۱۰: رشد بدهی بخش دولتی به بانک ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی طی سال های ۹۴-۱۳۹۱ (درصد) .....
۱۱	نمودار ۱۱: نرخ رشد بدهی دولت به بانک ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی طی سال های ۹۴-۱۳۹۱ (درصد) .....
۱۱	نمودار ۱۲: نرخ رشد بدهی شرکت ها و مؤسسات دولتی به بانک ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی طی سال های ۹۴-۱۳۹۱ (درصد) .....

- نمودار ۱۳: نرخ رشد نسبت تسهیلات غیر جاری بانکها به کل تسهیلات طی سالهای ۹۴-۱۳۹۱ (درصد)..... ۱۱
- نمودار ۱۴: نسبت تسهیلات غیر جاری بانکها به کل تسهیلات طی سالهای ۹۴-۱۳۹۱ (درصد)..... ۱۲
- نمودار ۱۵: درصد تحقق اعتبارات عمرانی دولت طی سالهای ۹۴-۱۳۹۱..... ۱۴
- نمودار ۱۶: روند موفقیت فروش اوراق مشارکت (درصد فروش به انتشار) طی سالهای ۹۳-۱۳۷۳..... ۱۸
- نمودار ۱۷: میزان رضایت از عملکرد دولت در تسویه بدهی دولت به پیمانکاران (درصد)..... ۱۹
- نمودار ۱۸: راهکارهای مطرح شده برای تسویه بدهی دولت به بخش خصوصی (درصد)..... ۱۹
- نمودار ۱۹: ارزیابی موفقیت بسته خروج از رکود دولت (درصد)..... ۲۱
- نمودار ۲۰: پیش بینی بخش خصوصی از تغییرات نرخ تورم در سال ۱۳۹۵ (درصد)..... ۲۲
- نمودار ۲۱: پیش بینی بخش خصوصی از تغییرات نرخ رشد در سال ۱۳۹۵ (درصد)..... ۲۲
- نمودار ۲۲: پیش بینی بخش خصوصی از تغییرات محیط کسب و کار در سال ۱۳۹۵ (درصد)..... ۲۳
- نمودار ۲۳: پیش بینی بخش خصوصی از تغییرات تخصیص منابع بانکی به بخش خصوصی در سال ۱۳۹۵ (درصد)..... ۲۳
- نمودار ۲۴: پیش بینی بخش خصوصی از تغییرات سرمایه گذاری بخش خصوصی در سال ۱۳۹۵ (درصد)..... ۲۳

فهرست جداول

- جدول ۱: نرخ رشد اجزای تولید ناخالص داخلی به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳ طی سال های ۹۳-۱۳۹۰ (درصد)..... ۴
- جدول ۲: نرخ رشد تولید ناخالص داخلی به تفکیک اجزای هزینه نهایی به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳ طی سال های ۹۴-۱۳۹۰ (درصد)..... ۵
- جدول ۳: تسهیلات پرداختی بانکها به تفکیک بخش طی سال های ۹۴-۱۳۹۳..... ۱۳
- جدول ۴: ارقام مصوب و عملکرد واگذاری طرح های عمرانی طی سال های ۹۵-۱۳۸۶ (میلیارد ریال)..... ۱۴
- جدول ۵: مقایسه وضعیت ارکان شاخص سهولت انجام کسب و کار در ایران، ۱۶-۲۰۱۴..... ۱۵
- جدول ۶: جایگاه ایران در شاخص های منتخب، ۱۵-۲۰۱۲..... ۱۶
- جدول ۷: نامساعدترین مؤلفه های ارزیابی شده توسط تشکل های اقتصادی مشارکت کننده طی فصول سال ۱۳۹۴..... ۱۷

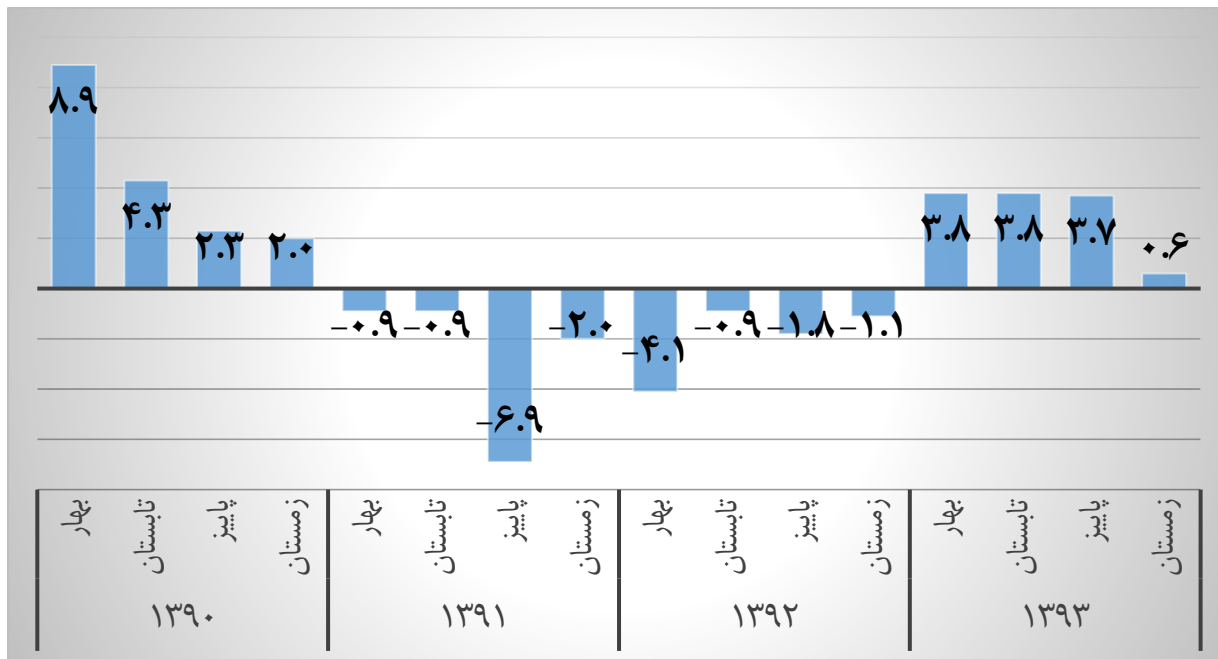
۱- تصویری از متغیرهای کلیدی توضیح‌دهنده وضعیت بخش خصوصی

۱-۱- وضعیت کلی بخش واقعی اقتصاد ایران طی چند سال اخیر

در سال‌های گذشته اقتصاد ایران بی‌ثباتی‌های شدیدی را شاهد بوده است. رکودتورمی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ ناشی از سیاست‌های اقتصادی نادرست، تحریم‌های بین‌المللی و کاهش شدید درآمدهای نفتی در سال ۱۳۹۳ در کنار وابستگی مستقیم و غیرمستقیم فعالیت‌های اقتصادی به درآمدهای نفتی و ساختار بیمار سیستم پولی کشور، تولید داخلی را به شدت تحت تأثیر قرار داده است که اثرات آن‌ها را می‌توان به‌وضوح در تلاطم‌های نرخ رشد اقتصادی کشور مشاهده کرد.

همان‌طور که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود بر طبق آمار گزارش شده از بانک مرکزی، اقتصاد ایران پس از ۴ فصل کاهش پله‌ای رشد تولید ناخالص داخلی از ۸٫۹ درصد در بهار ۱۳۹۰ به ۲ درصد در زمستان همان سال، ۸ فصل پیاپی (سال‌های ۹۲-۱۳۹۱) نرخ رشد منفی را تجربه کرد. در سال ۱۳۹۳ اقتصاد ایران از رکود خارج شد و در تمامی فصول این سال با رشد اقتصادی مثبت همراه بود. با این حال در اواخر سال ۱۳۹۳ روند رشد اقتصادی کاهنده شد و از متوسط ۳٫۸ درصد در سه فصل ابتدایی، به ۰٫۶ درصد در زمستان این سال رسید.

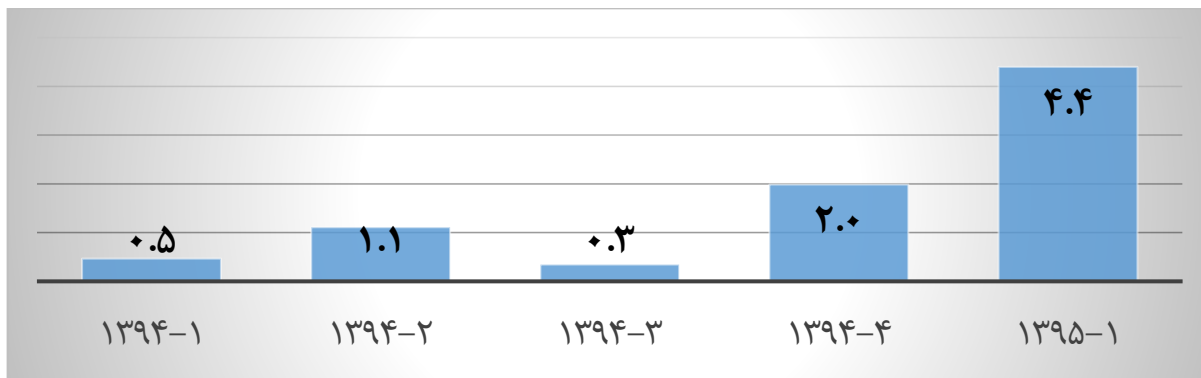
نمودار ۱: رشد تولید ناخالص داخلی نسبت به فصل مشابه سال قبل به قیمت ثابت ۱۳۸۳ طی سال‌های ۹۳-۱۳۹۰ (درصد)

منبع: بانک مرکزی، نماگرهای اقتصادی شماره‌های مختلف، حساب‌های ملی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳.

در نمودار ۲ به دلیل آنکه آمار نرخ رشد ۹۴ توسط بانک مرکزی هنوز منتشر نشده، روند تغییرات فصلی نرخ رشد در سال ۱۳۹۴ به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶ بر اساس اطلاعات منتشر شده توسط مرکز آمار ایران، ارائه شده است.

نمودار ۲: رشد تولید ناخالص داخلی ایران نسبت به فصل مشابه سال قبل به قیمت ثابت ۱۳۷۶ طی فصول سال ۱۳۹۴ و بهار ۱۳۹۵ (درصد)

منبع: مرکز آمار ایران، حساب‌های ملی فصلی ۱۳۹۴.

جدول ۱ که برگرفته از آمار بانک مرکزی است، نرخ رشد اجزای تولید ناخالص داخلی به تفکیک گروه نفت، کشاورزی، صنایع و معادن و خدمات، به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۸۳ در طی سال‌های ۹۳-۱۳۹۰ را نشان می‌دهد. در میان اجزای تولید ناخالص داخلی، گروه صنایع و معادن با تجربه نرخ رشد ۶,۴- درصد در سال ۱۳۹۱ و ۲,۹- درصد در سال ۱۳۹۲ گروهی است که پس از گروه نفت بیش‌ترین تأثیر را از رکود تورمی ۹۲-۱۳۹۱، گرفته است.

جدول ۱: نرخ رشد اجزای تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۸۳ طی سال‌های ۹۳-۱۳۹۰ (درصد)

گروه	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳
نفت	-۱	-۳۷.۴	-۸.۹	۴.۸
کشاورزی	-۰.۱	۳.۷	۴.۷	۳.۸
صنایع و معادن	۵	-۶.۴	-۲.۹	۵
خدمات	۵.۸	۱.۱	-۱.۵	۲.۴

منبع: بانک مرکزی، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های ۸۲ و ۸۳.

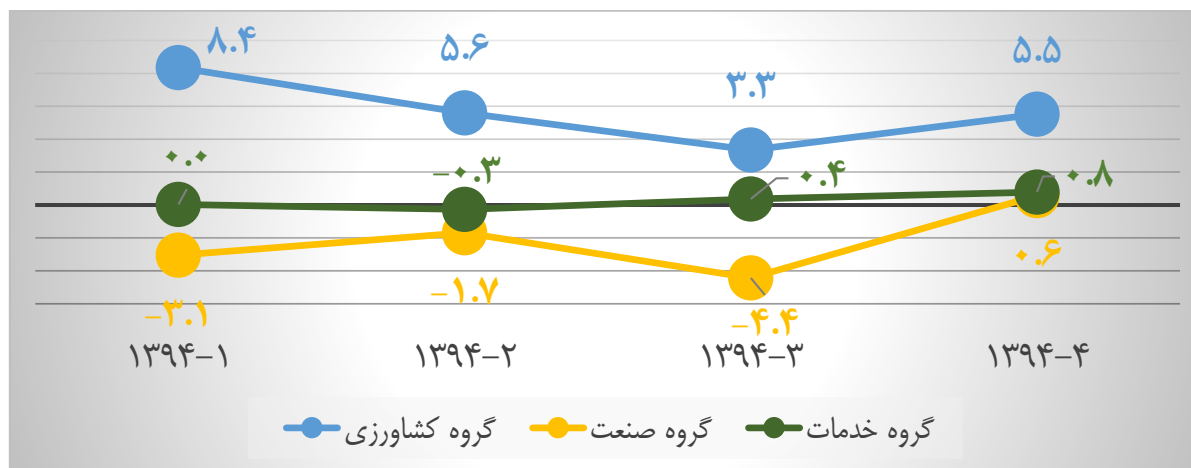
از طرفی بر اساس آمار منتشرشده توسط مرکز آمار ایران^۱، در طول سال ۱۳۹۴ نیز گروه صنعت با نرخ رشد ۲,۲- درصد با کاهش ارزش افزوده همراه بوده است. این در حالی است که دو گروه دیگر (گروه خدمات با نرخ رشد ۰,۲ درصد و گروه کشاورزی با نرخ رشد ۵,۴ درصد) رشد مثبت داشته‌اند.

در بین زیر گروه‌های بخش صنعت نیز زیر گروه‌های صنعت و معدن، تأمین آب، برق و گاز طبیعی و ساختمان به ترتیب رشد ۰, ۳,۲ و ۱۶,۴- درصد را ثبت کردند. از دلایل سقوط رشد بخش ساختمان در این سال می‌توان به رکود بخش مسکن و کاهش هزینه‌های عمرانی دولت اشاره کرد. در نمودار ۳ روند تغییرات نرخ رشد گروه‌های کشاورزی، صنعت و خدمات در ۴ فصل سال ۱۳۹۴ بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، نشان داده شده‌اند.

^۱ لازم به ذکر است که ارقام مربوط به سال‌های ۹۳-۱۳۹۰ از نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی ایران به تفکیک ۴ گروه نفت، کشاورزی، صنایع و معادن و خدمات گزارش شده است و به علت عدم گزارش آمار سال ۱۳۹۴ توسط بانک مرکزی، ارقام مربوط به سال ۱۳۹۴ از مرکز آمار ایران به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ و تفکیک ۳ گروه صنعت (شامل زیر گروه‌های صنعت و معدن، تأمین آب، برق و گاز طبیعی و ساختمان)، کشاورزی و خدمات گردآوری شده است.

نمودار ۳: نرخ رشد اجزای تولید ناخالص داخلی نسبت به فصل مشابه سال قبل به قیمت ثابت ۱۳۷۶ طی فصول سال ۱۳۹۴ (درصد)

منبع: مرکز آمار ایران، حسابهای ملی فصلی ۱۳۹۴.

نکته قابل توجه نقش مثبت بخش کشاورزی در افزایش و مثبت شدن آمار نهایی نرخ رشد اقتصادی در طی سالهای ۹۳-۱۳۹۱ بر اساس آمار منتشر شده توسط بانک مرکزی و در سال ۱۳۹۴ بر اساس آمار منتشر شده توسط مرکز آمار ایران است.

در بررسی اجزای تولید ناخالص داخلی نیز، شاهد افت شدید نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص از رقم ۳.۵ درصد در سال ۱۳۹۰ به رقم ۲۳.۸- درصد در سال ۱۳۹۱ و ۶.۹- درصد در سال ۱۳۹۲ بوده ایم. جدول ۲ نرخ رشد اجزای هزینه نهایی تولید ناخالص داخلی را به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳ طی سال های ۹۴-۱۳۹۰ نشان می دهد. لازم به ذکر است که ارقام مربوط به سال های ۹۳-۱۳۹۰ از نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی ایران گزارش شده است و به علت عدم گزارش آمار سال ۱۳۹۴ توسط بانک مرکزی، ارقام مربوط به سال ۱۳۹۴ از مرکز آمار ایران و به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶، گردآوری شده است.

جدول ۲: نرخ رشد تولید ناخالص داخلی به تفکیک اجزای هزینه نهایی به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳ طی سال های ۹۴-۱۳۹۰ (درصد)

۱۳۹۴ *	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۲.۵	۳.۱	-۱.۰	-۱.۷	۴.۲	هزینه های مصرفی خصوصی
۷.۳	۲.۷	۱.۶	-۷.۲	-۳.۴	هزینه های مصرفی دولتی
-۱۵.۶	۳.۵	-۶.۹	-۲۳.۸	۳.۵	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کل

منبع: بانک مرکزی، نماگرهای اقتصادی، شماره ۸۲، حسابهای ملی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳.

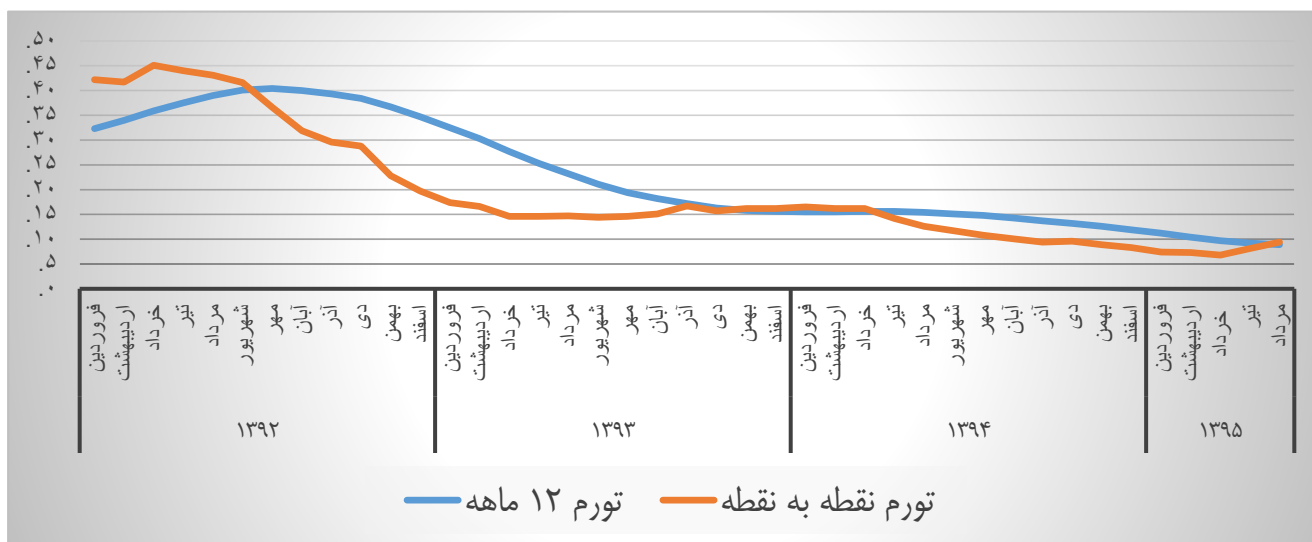
* آمار سال ۹۴ از مرکز آمار ایران، گزارش حسابهای ملی فصلی ۱۳۹۴، گردآوری شده است و به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ است.

۱-۲- تورم

رکود تورمی سال های ۹۲-۱۳۹۱ با پی گیری انضباط مالی دولت یازدهم در مدتی که سکان امور را به دست گرفت، به میزان قابل توجهی موجب پایین آمدن نرخ تورم در سه سال اخیر شد. روند کاهشی نرخ تورم از خرداد سال ۱۳۹۲ تاکنون ادامه داشته است. در سال ۱۳۹۴ نرخ تورم روند نزولی خود را که از خرداد ۱۳۹۲ آغاز شده بود، ادامه داد. شاخص بهای

کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای شهری که در سه ماه نخست سال رشدی حدوداً ۱۶ درصدی نسبت به ماههای مشابه سال قبل داشت، از تابستان آهنگ رشد کندتری به خود گرفت و نهایتاً در اسفندماه رشد نقطه به نقطه ۸,۳ درصدی را تجربه کرد. نرخ تورم سالانه در این سال معادل ۱۱,۹ درصد رقم خورد که در مقایسه با سال پیش از آن از کاهش ۳,۷ واحد درصدی حکایت دارد. نمودار ۴ روند نرخ تورم نقطه به نقطه و سالانه را در طی سالهای ۹۵-۱۳۹۲ به تصویر می کشد.

نمودار ۴: تورم نقطه به نقطه و ۱۲ ماهه طی سالهای ۹۵-۱۳۹۲ (سال پایه ۱۳۹۰)

منبع: بانک مرکزی، نماگرهای اقتصادی شماره‌های مختلف، روند قیمت‌ها.

پس از ارائه تصویر کلی و اجمالی از وضعیت اقتصاد کلان کشور در سال‌های اخیر لازم به ذکر است که بخش خصوصی نیز در سال‌های گذشته به علت محیط کسب و کار نامناسب، ساختار بیمارگونه اقتصاد ایران به خصوص ضعف‌های موجود در سیستم مالی، تحریم‌های اقتصادی، فساد و بروکراسی اداری و سیاست‌های غلط اقتصادی دولت‌های قبل به شدت صدمه دیده، تضعیف شده و فرصت رشد نیافته است که در ادامه به آن پرداخته شده است.

۱-۳- وضعیت کلی بخش خصوصی طی سال‌های اخیر

برای بیان تصویر روشن از شرایط بخش خصوصی نیاز به ارائه و بررسی روند تغییرات آماری در این بخش هستیم که متأسفانه آمارهای چندانی در ارتباط با بخش خصوصی به صورت مستقل و مشخص وجود ندارد و یا در صورت وجود، توسط دستگاه‌های مربوطه، انتشار نمی‌یابد. البته مشکل ارائه آمار به بخش خصوصی اقتصاد ایران محدود نمی‌شود بلکه گستره آن آمارهای کل اقتصاد ایران را دربرمی‌گیرد و سال‌ها است که کارشناسان اقتصادی در این ارتباط گلایه و شکایت‌هایی داشته‌اند.

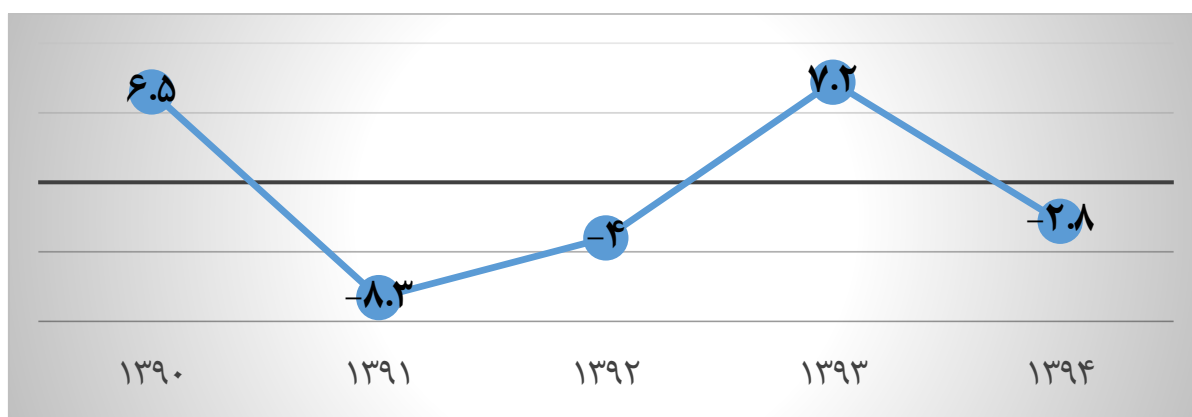
عدم ارائه آمار با جزییات و به صورت شفاف، تأخیر در ارائه آمار، تغییر ماهیت، کمیت و زمان ارائه آمارها با تغییر دولت‌ها و بعضاً مدیران، گاهی عدم پیروی دستگاه‌های اجرایی به عنوان نهادهای تهیه آمارهای تخصصی از استانداردهای موجود آماری و موازی کاری نهادهای ارائه آمار و عدم تطابق آمارهای ارائه شده توسط نهادهای مربوطه با یکدیگر از جمله

مشکلات بخش آماری کشور است. این مشکلات به شدت رصد واقعیت موجود اقتصاد، تحلیل‌های کارشناسی و سیاست‌گذاری‌های اقتصادی را تحت تأثیر قرار داده است. چگونه می‌توان بدون اطلاع از جزییات و عملکرد بخش خصوصی، پی به ضعف‌ها و مشکلات آن برد و برای توسعه آن برنامه‌ریزی کرد.

با توجه به آنکه آمار و گزارشی که بتواند جایگاه بخش خصوصی را در اقتصاد ملی به‌طور شفاف نشان دهد، موجود نیست در این بخش به ارائه برخی متغیرهای توضیح‌دهنده وضعیت بخش خصوصی در کنار گزارش‌ها و پایش‌های صورت گرفته از این بخش پرداخته می‌شود.

همان‌طور که در جدول ۱ پیش‌تر نشان داده شد، بر اساس آمار بانک مرکزی ایران، گروهی که بعد از گروه نفت، بیش‌ترین اثر را از رکودتورمی سال‌های اخیر پذیرفته است، گروه صنایع و معادن است که نرخ رشد ۶٫۴- درصدی در سال ۹۱ و ۲٫۹- درصدی در سال ۹۲ را تجربه کرده است. از طرفی در زیر مجموعه گروه صنایع و معادن، بخش صنعت و معدن به ترتیب در سال ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ شاهد نرخ رشد منفی ۸٫۱ و ۳٫۶ درصد بوده است. مشاهده شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی در طی این دو سال نیز گواه دیگری بر اثرگذاری به‌شدت منفی رکودتورمی بر بخش صنعت است. چراکه در سال ۱۳۹۱ این شاخص درحالی با افت بسیار شدید ۸٫۳ درصدی مواجه شد که در سال قبل رشد ۶٫۵ درصدی را تجربه کرد بود. از طرفی در سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ نیز این روند تکرار شده است به گونه‌ای که در پی رشد مثبت ۷٫۲ شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ در سال ۱۳۹۳، در سال ۱۳۹۴ باز هم شاهد افت این شاخص به رقم ۲٫۸- بوده‌ایم که نشان عدم حل معضلات این بخش به صورت ریشه‌ای و وجود بی‌ثباتی گسترده در بخش صنایع و معادن دارد. در نمودار ۵ رشد شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۰ ارائه شده‌اند.

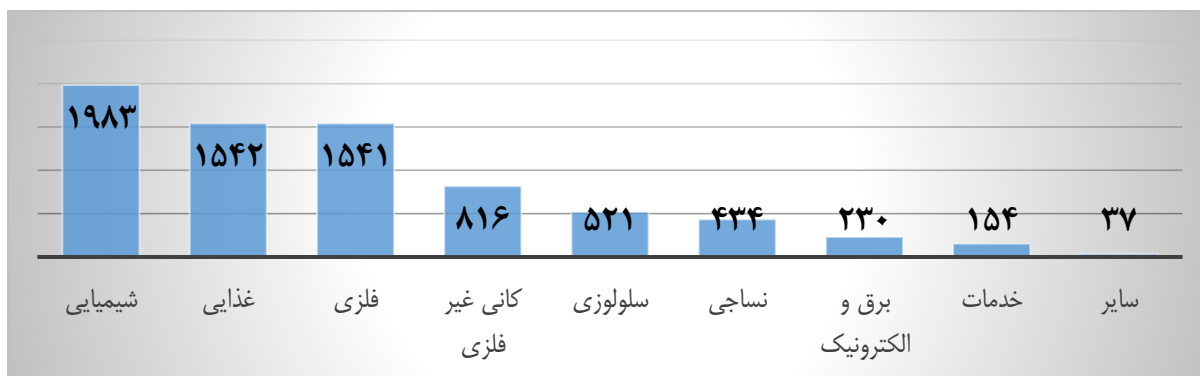
نمودار ۵: رشد شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۰ (درصد)

منبع: بانک مرکزی، نماگرهای اقتصادی شماره ۸۳ و ۸۲، صنعت.

در حال حاضر نزدیک به ۳۷ هزار واحد صنعتی در شهرک‌ها و نواحی صنعتی وجود دارد که از این میان، حدود ۵ هزار واحد صنعتی که اشتغالی حدود ۹۷ هزار نفر نیروی کار داشته‌اند، غیرفعال می‌باشند. در نمودار ۶ تعداد کارگاه‌های غیرفعال بر حسب نوع کاربری نشان داده شده‌اند. همان‌طور که در این نمودار مشاهده می‌شود کارگاه با کاربری شیمیایی، غذایی و فلزی به ترتیب بیشترین تعداد را در میان کارگاه‌های غیرفعال به خود اختصاص داده‌اند.

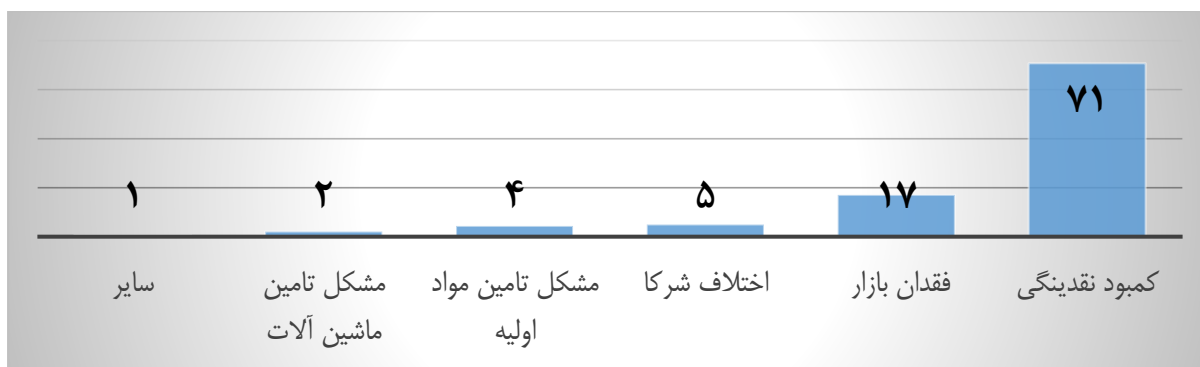
نمودار ۶: تعداد کارگاه های غیرفعال بر حسب نوع کاربری

منبع: سایت سازمان صنایع کوچک و شهرک های صنعتی ایران، ۱۳۹۵.

سازمان صنایع کوچک و شهرک های صنعتی ایران اهم دلایل این حجم عظیم از تعطیلی کارگاه ها را به صورت زیر بیان کرده است:

نمودار ۷: علت تعطیلی کارگاه های صنعتی (درصد)

منبع: سایت سازمان صنایع کوچک و شهرک های صنعتی ایران، ۱۳۹۵.

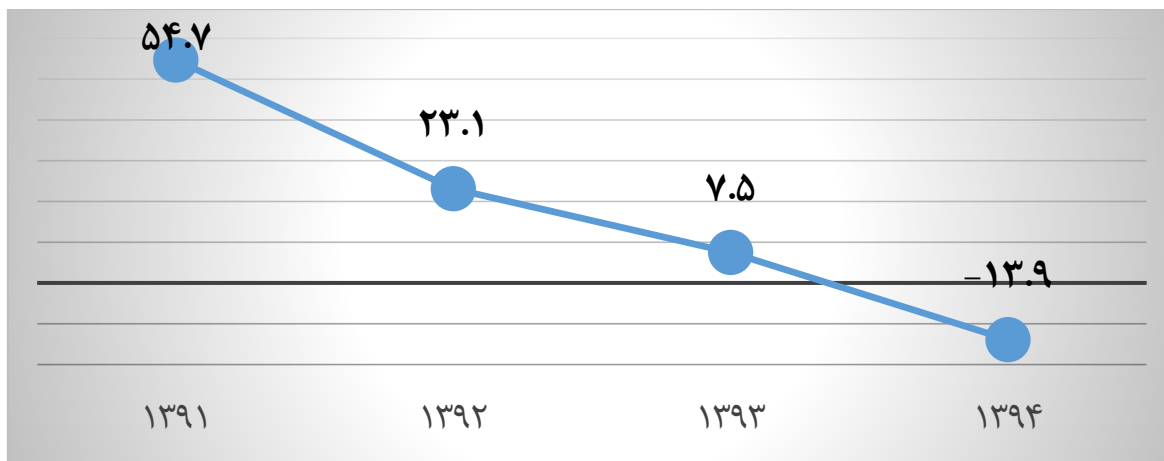
همان طور که در نمودار ۷ نشان داده شده است، اولین و مهم ترین علت تعطیلی کارگاه ها مشکل کمبود نقدینگی بوده است. پس از مشکل تامین مالی، فقدان بازار و اختلاف شرکا دومین و سومین علت شایع تعطیلی کارگاه های صنعتی بوده اند.

علاوه بر کاهش تولید کارگاه های بزرگ صنعتی، طی سال های اخیر سرمایه گذاری بخش خصوصی در ساختمان های جدید مناطق شهری نیز با افت معناداری روبرو شده است. همان طور که در نمودار ۸ مشاهده می شود سرمایه گذاری بخش خصوصی در ساختمان های جدید مناطق شهری از رقم قابل توجه ۵۴,۷ درصد در سال ۱۳۹۱ به رقم ۱۳,۹- در سال ۱۳۹۴ سقوط کرده است. از جمله دلایل این امر می توان به ادامه شرایط رکود^۲ در این بازار از یک سو و عدم اتخاذ سیاست های باثبات و اطمینان بخش در بخش مسکن (حداقل برای یک دوره میان مدت) از سوی دیگر اشاره کرد که بخش خصوصی را از سرمایه گذاری جدید در این بخش دور کرد. به گونه ای که سرمایه گذاری بخش خصوصی در

^۲ با توجه به استمرار روند کاهشی صدور پروانه ساختمانی در مناطق شهری بین سال های ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۴ می توان چنین استنباط کرد که رکود در این بخش همچنان پابرجاست.

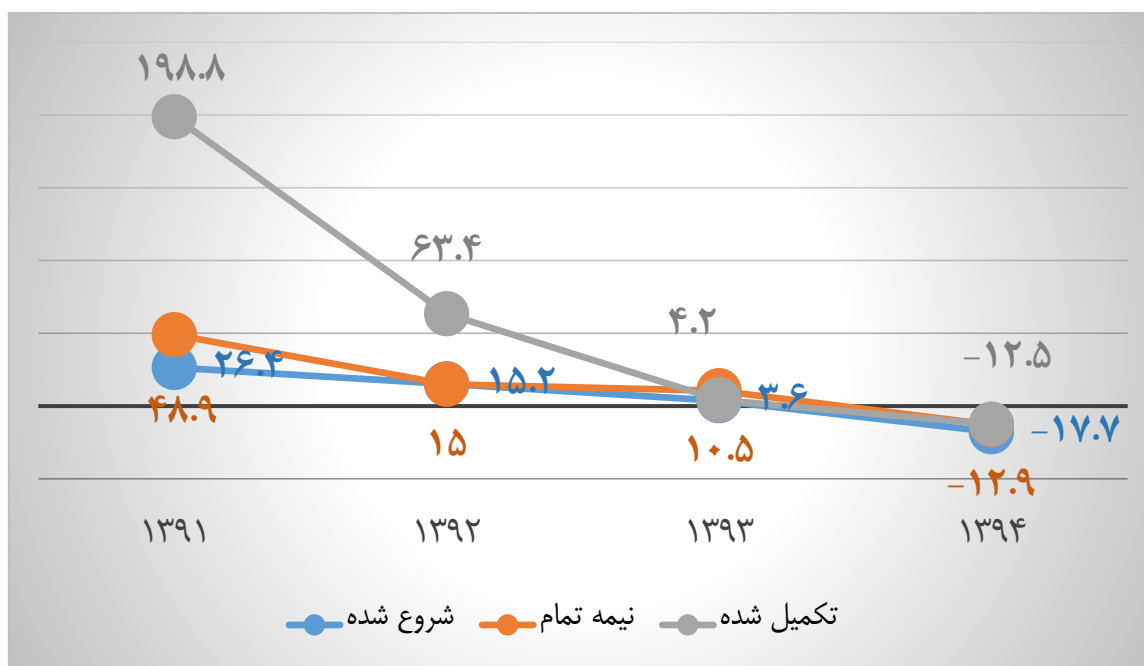
ساختمان‌های تکمیل‌شده شهری از رقم قابل توجه ۱۹۸٫۸ درصد در سال ۱۳۹۱ به رقم ۱۲٫۵- درصد در سال ۱۳۹۴ رسیده است.

نمودار ۸: رشد سرمایه‌گذاری کل بخش خصوصی در ساختمان‌های جدید مناطق شهری طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۰ (درصد)

منبع: بانک مرکزی، نماگرهای اقتصادی شماره ۸۳ و ۸۲، ساختمان.

نمودار ۹: رشد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان‌های جدید مناطق شهری به تفکیک تکمیل‌شده، نیمه‌تمام و شروع‌شده طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۰ (درصد)

منبع: بانک مرکزی، نماگرهای اقتصادی شماره ۸۳ و ۸۲، ساختمان.

۲- آخرین سیاست‌های دولت و اثرات آن‌ها بر بخش خصوصی

طی سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ دو بسته سیاستی توسط دولت ارائه و پیگیری شده است. بسته پیشنهادی اول دولت با عنوان "سیاست‌های اقتصادی دولت برای خروج غیرتورمی از رکود طی سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴" در تیر ۹۳ ابلاغ گردید که منجر به تصویب قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور شد و بسته پیشنهادی دوم دولت با عنوان "سیاست‌های اقتصادی دولت برای مواجهه با چالش‌های اقتصادی تا پیش از رفع تحریم" نیز در مهر ۹۴ انتشار یافته

است. از جمله سیاست‌هایی که در این بسته‌های سیاستی در کنار سایر سیاست‌های دولت برای بخش خصوصی از اهمیت بیشتری برخوردار است می‌توان به سیاست‌های دولت در حوزه‌های تأمین مالی، هزینه‌های عمرانی، بدهی دولت به پیمانکاران بخش خصوصی و محیط کسب‌وکار اشاره کرد که در ادامه به آن‌ها پرداخته شده است.

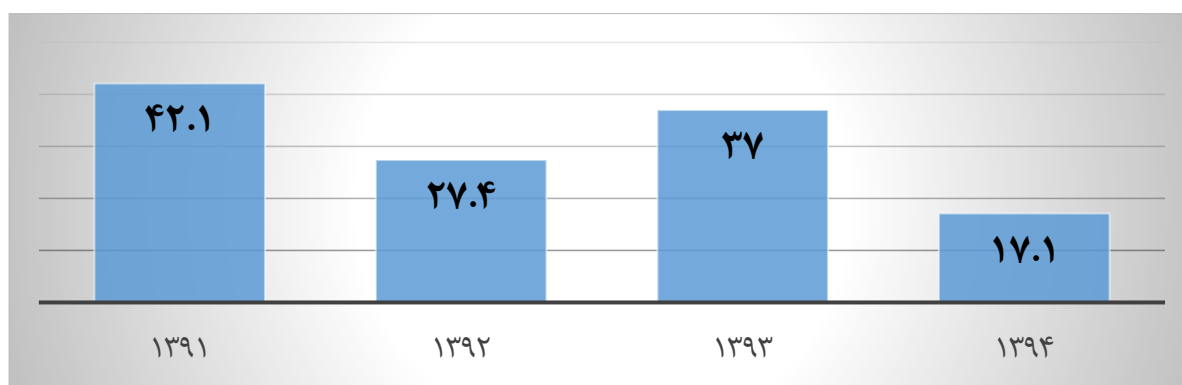
۲-۱- تأمین مالی بخش خصوصی

به جرات می‌توان گفت مهم‌ترین چالش پیش رو بخش خصوصی کشور به خصوص بخش تولید مشکل تأمین مالی است که گزارش‌های بین‌المللی از جمله گزارش سهولت کسب‌وکار بانک جهانی و گزارش پایش محیط کسب‌وکار مرکز پژوهش‌های اسلامی نیز مؤید آن می‌باشند. لذا با توجه به آنکه بیش از ۹۰٪ تأمین مالی در ایران بر عهده بانک‌ها است، ارائه راه‌حلی در ارتباط با تصحیح نظام بانکی می‌تواند گره گشای بسیاری از مشکلات تأمین مالی بخش خصوصی باشد.

از جمله سیاست‌هایی که دولت در بسته‌های سیاستی پیگیری کرده است و نتایج آن در کوتاه مدت قابل مشاهده و ارزیابی است، می‌توان به سیاست کاهش بدهی بخش دولتی به بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی اشاره کرد. عدم وجود انضباط مالی و کسری بودجه سالانه دولت، اجرای قانون هدفمندی یارانه و تشدید تحریم‌ها، در سال‌های گذشته، بخش عمومی را از بازپرداخت بدهی‌های خود به بانک مرکزی و بانک‌های دیگر بازداشت کرده است. حل این مسئله از آن جهت که منجر به جانمایی دولت و شرکت‌های دولتی به جای بخش خصوصی برای استفاده از منابع سیستم بانکی، می‌شود و تأمین نقدینگی فعالان اقتصادی کشور را دشوار می‌سازد، بسیار حائز اهمیت است.

همان‌طور که در نمودار ۱۰ مشاهده می‌شود، دولت یازدهم توانسته است بدهی بخش دولتی به بانک‌ها و مؤسسات مالی غیر بانکی را کنترل و از نرخ رشد آن در سال ۱۳۹۴ بکاهد به گونه‌ای که رقم نرخ رشد بدهی بخش دولتی به بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی از رقم ۳۷ درصد در سال ۱۳۹۳ به رقم ۱۷٫۱ درصد رسیده است.

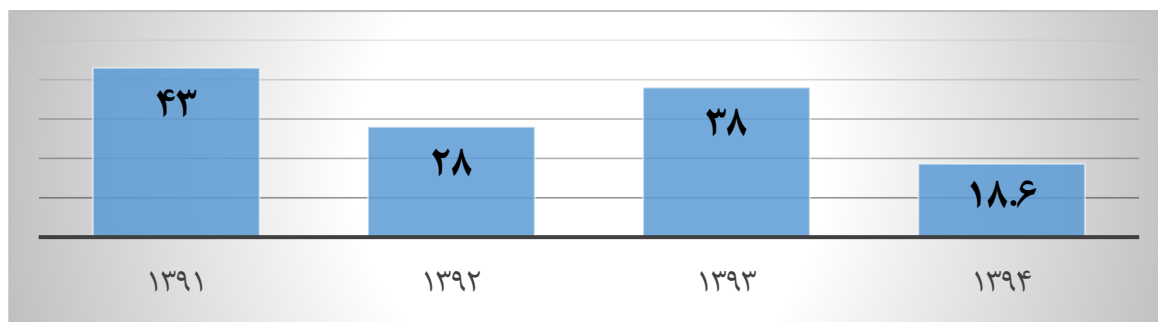
نمودار ۱۰: رشد بدهی بخش دولتی به بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۱ (درصد)

منبع: بانک مرکزی، گزیده آمارهای اقتصادی، بخش پولی و بانکی، اردیبهشت ۹۵.

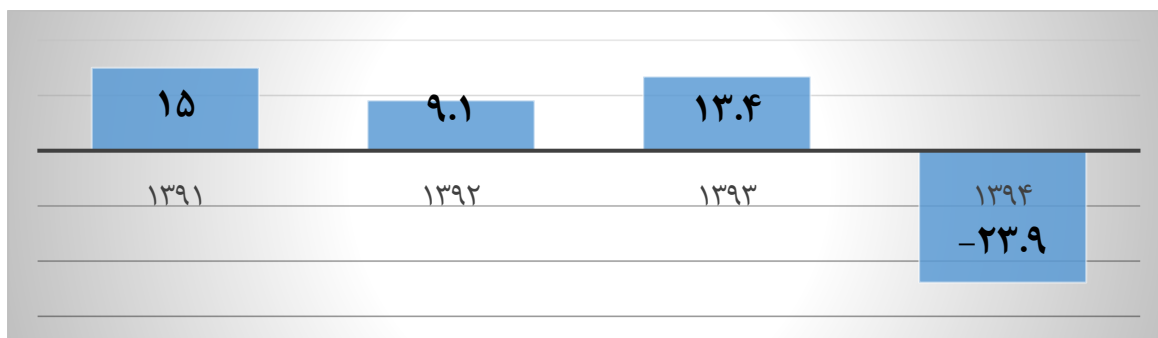
البته با تفکیک بدهی بخش دولتی به بدهی دولت و شرکت‌ها و مؤسسات دولتی مشخص می‌شود که قسمت اعظم کاهش نرخ رشد بدهی بخش دولتی ناشی از کنترل بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی است. چراکه نرخ رشد بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی در سال ۱۳۹۴ رقم ۲۳٫۹- درصد را تجربه کرده است.

نمودار ۱۱: نرخ رشد بدهی دولت به بانکها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی طی سالهای ۹۴-۱۳۹۱ (درصد)

منبع: بانک مرکزی، نماگر های اقتصادی شماره ۸۳، متغیرهای پولی و اعتباری.

نمودار ۱۲: نرخ رشد بدهی شرکتها و مؤسسات دولتی به بانکها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی طی سالهای ۹۴-۱۳۹۱ (درصد)

منبع: بانک مرکزی، نماگر های اقتصادی شماره ۸۳، متغیرهای پولی و اعتباری.

از دیگر سیاستهای دولت در بخش سیستم بانکی می توان به سیاست کاهش نسبت مطالبات غیر جاری بانکها به میزان حداقل ۲ واحد درصد در سال اشاره کرد که در بسته سیاستی دوم ذکر شده است. در این راستا بانک مرکزی در این سال در بخشنامه ای آیین نامه وصول مطالبات غیر جاری مؤسسات اعتباری را با رویکرد تسریع و تسهیل وصول مطالبات غیر جاری بانکها به شبکه بانکی ابلاغ کرد.

نمودار ۱۳: نرخ رشد نسبت تسهیلات غیر جاری بانکها به کل تسهیلات طی سالهای ۹۴-۱۳۹۱ (درصد)

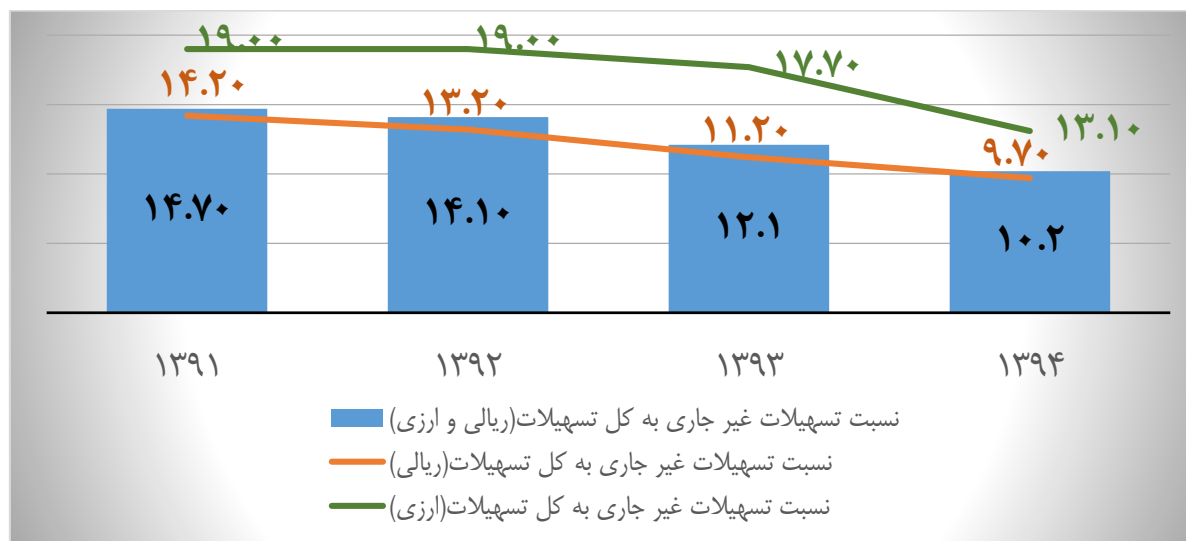

منبع: بانک مرکزی، نماگر های اقتصادی شماره ۸۳، متغیرهای پولی و اعتباری.

همان طور که در نمودارهای ۱۳ و ۱۴ مشاهده می شود طی سال های گذشته نسبت تسهیلات غیر جاری بانکها به کل تسهیلات (ارزی و ریالی) کاهش داشته است و آهنگ این کاهش در سال ۱۳۹۴ بیشتر بوده است. از این رو به نظر می رسد دولت در ارتباط با کاهش نسبت مطالبات غیر جاری بانکها تا حدودی موفق عمل کرده است.

نمودار ۱۴: نسبت تسهیلات غیر جاری بانکها به کل تسهیلات طی سال های ۹۴-۱۳۹۱ (درصد)

منبع: بانک مرکزی، نماگر های اقتصادی شماره ۸۳، متغیرهای پولی و اعتباری.

انتظار می رود انعکاس نتایج حاصل از سیاست های مذکور در کنار سایر سیاست های دولت را بتوان در قالب تسهیلات دهی بانکها به بخش های اقتصادی مشاهده کرد. حجم تسهیلات پرداختی بانکها در طول سال ۱۳۹۴ بالغ بر ۴۳۷۱,۲ هزار میلیارد ریال بود که با ۷۵۹ هزار میلیارد ریال افزایش نسبت به سال ۱۳۹۳، رشد ۲۲,۲ درصدی را تجربه کرد. شایان ذکر است که ۱۶,۶ درصد از این تسهیلات فقط در ماه پایانی سال پرداخت شد. با توجه به تورم ۱۱,۹ درصدی در سال ۱۳۹۴، رشد واقعی پرداخت تسهیلات نظام بانکی معادل ۹,۲ درصد بوده، در حالی که این عدد در سال ۱۳۹۳ به ۲۵ درصد رسیده بود.

در سال ۱۳۹۴ سهم بخش های کشاورزی، صنعت و معدن، خدمات و بازرگانی از این تسهیلات به ترتیب معادل ۸,۴، ۲۹,۲ و ۵۲ درصد بوده، در حالی که این بخش ها در سال ۱۳۹۴ به ترتیب سهم ۱۲,۸، ۲۸,۷ و ۵۷,۴ درصدی از تولید ناخالص داخلی داشته اند. سهم بخش های کشاورزی، بازرگانی و خدمات از کل تسهیلات پرداختی در سال ۹۴ به نسبت سال ۹۳ افزایش و سهم بخش های صنعت و معدن و ساختمان و مسکن کاهش یافته است. در جدول ۳ مبلغ و سهم بخش ها از کل تسهیلات اعطایی بانکها و سرمایه در گردش در سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۳ نشان داده شده اند.

جدول ۳: تسهیلات پرداختی بانک‌ها به تفکیک بخش طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

۱۳۹۴				۱۳۹۳				
سهم بخش از سرمایه در گردش (درصد)	سرمایه در گردش (هزار میلیارد ریال)	سهم بخش از کل تسهیلات (درصد)	مبلغ (هزار میلیارد ریال)	سهم بخش از سرمایه در گردش (درصد)	سرمایه در گردش (هزار میلیارد ریال)	سهم بخش از کل تسهیلات (درصد)	مبلغ (هزار میلیارد ریال)	
۹.۱	۲۳۸.۹	۸.۴	۳۵۲.۲	۷.۷	۱۵۹.۸	۷.۵	۲۵۵.۸۴	کشاورزی
۳۸.۱	۱۰۰۲.۸	۲۹.۲	۱۲۱۹.۵	۴۱.۶	۸۶۱.۶	۳۱.۲	۱۰۶۴.۹۲	صنعت و معدن
۳.۳	۸۶.۵	۱۰.۳	۴۳۱.۱	۴.۱	۸۵.۶	۱۱.۸	۴۰۴.۴۹	مسکن و ساختمان
۱۵.۳	۴۰۲.۳	۱۳.۷	۵۷۰.۴	۱۳	۲۶۹	۱۲.۷	۴۳۳.۰۸	بازرگانی
۳۴.۳	۹۰۲.۷	۳۸.۳	۱۵۹۸.۳	۳۳.۳	۶۹۰.۵	۳۶.۶	۱۲۴۸.۰۴	خدمات
۰	۱	۰	۱.۶	۰.۲	۴.۲	۰.۲	۷.۷۸	متفرقه
۱۰۰	۲۶۳۴.۳	۱۰۰	۴۱۷۳.۲	۱۰۰	۲۰۷۰.۷	۱۰۰	۳۴۱۴.۱۵	جمع

منبع: سایت بانک مرکزی، تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و هدف از دریافت طی سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴.

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود تسهیلات پرداختی در قالب سرمایه در گردش در تمام بخش‌های اقتصادی طی سال ۱۳۹۴ مبلغ ۲۶۳۴,۳ هزار میلیارد ریال معادل ۶۳,۱ درصد از کل تسهیلات پرداختی بوده است. این رقم در مقایسه با سال ۱۳۹۳ معادل ۲۷,۲ درصد افزایش داشته که با توجه به رشد ۲۲,۲ درصدی کل تسهیلات پرداختی، از افزایش سهم تسهیلات مربوط به سرمایه در گردش در کل اقتصاد حکایت دارد. آمار فوق‌الذکر، نشان از موفقیت نسبی سیاست‌گذار پولی در هدایت تسهیلات بانک‌ها به سوی تأمین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی در راستای استفاده از ظرفیت‌های بلااستفاده تولید و خروج از رکود دارد.

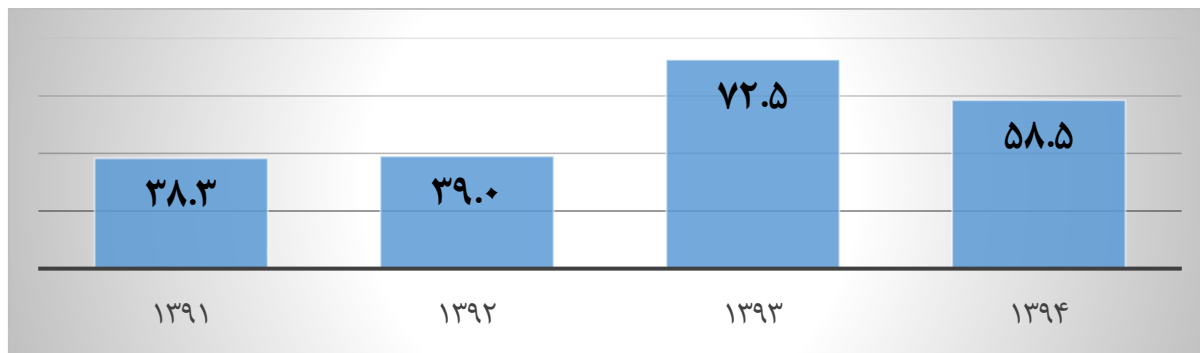
با توجه به مطالب عنوان‌شده در این بخش به نظر می‌رسد که دولت سعی دارد با استفاده از منابع بانکی به‌نوعی اعتبارات بیشتری به اقتصاد تزریق کرده و برای تنگنای مالی آن‌ها چاره‌جویی کند؛ اما ظاهراً دولت عوامل اساسی دیگری که اقتصاد را تحت فشار گذارده، مورد هدف قرار نداده است. اگرچه دولت، مشکل تأمین مالی بنگاه‌ها را به عنوان معضل اصلی بنگاه‌های اقتصادی درک کرده و از طریق سیاست‌های پولی، به دنبال حل آن است اما در سایر حوزه‌ها عملکرد دولت، چندان اثربخش نبوده است. در محیط کسب‌وکار، شاهد تسهیل معناداری نبوده‌ایم و در زمینه حل معضل قیمت‌گذاری دولتی، نیز تدبیری جدی اندیشیده نشده است. علاوه بر این، فعالیت "هیئت مقررات زدایی و تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار" در وزارت امور اقتصادی و دارایی نیز به حذف مجوزهای غیرضروری نینجامیده است. مضافاً اینکه دامن زدن به رشد بی‌رویه نقدینگی ممکن است در آینده نزدیکی کل دستاورد کنترل تورم را بر باد دهد.

۲-۲- اعتبارات عمرانی

از آنجایی که ایجاد تقاضا برای خدمات بخش خصوصی و ایجاد اشتغال از مزایای اجرای طرح‌های عمرانی است، ارزش ارقام مصوب و محقق شده طرح‌های تملک دارایی سرمایه‌ای، برای بخش خصوصی از اهمیت بسیاری برخوردار است. آمار و ارقام بر وضعیت نابسامان اجرای طرح‌های عمرانی در ایران دلالت دارد. به‌عنوان مثال در طی سال‌های ۹۱-۱۳۹۳، به‌طور متوسط، سالانه ۶۳۷ طرح عمرانی باید به اتمام می‌رسید که تنها ۱۶ درصد آن‌ها (۱۰۰ طرح) خاتمه یافته است.

در نتیجه ۱۰ هزار میلیارد تومان، هزینه پیش‌بینی نشده به کشور تحمیل شده است؛ یعنی در طی سال‌های ۹۳-۱۳۹۱، مجموعاً ۵۳ درصد از اعتبارات تخصیص یافته عمرانی، مربوط به طرح‌های نیمه‌تمام بوده است. همان‌طور که در نمودار ۱۵ مشاهده می‌شود در سال ۱۳۹۴ نزدیک به ۶۰ درصد اعتبارات عمرانی محقق شده است.

نمودار ۱۵: درصد تحقق اعتبارات عمرانی دولت طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۱

منبع: بانک مرکزی، گزیده آمارهای اقتصادی شماره‌های مختلف، بخش مالی و بودجه.

عدم تحقق اعتبارات عمرانی و اهمیت بسزای آن برای بخش خصوصی، ضرورت پرداخت به طرح‌های عمرانی نیمه‌تمام را دوچندان کرده است. واگذاری طرح‌های عمرانی نیمه‌تمام به بخش خصوصی از دیگر مواردی است که در سال‌های گذشته مکرر به آن اشاره شده، ولی در عمل موفق نبوده است. این در حالی است که دولت در بخش سیاست‌های بودجه‌ای خود، تأکید بر تحقق بیشتر بودجه عمرانی و همچنین افزایش واگذاری طرح‌های عمرانی کرده است. در جدول ۴ ارقام مصوب و عملکرد واگذاری طرح‌های عمرانی گزارش شده است.

جدول ۴: ارقام مصوب و عملکرد واگذاری طرح‌های عمرانی طی سال‌های ۹۵-۱۳۸۶ (میلیارد ریال)

سال	مصوب قانون بودجه	عملکرد قانون بودجه
۱۳۸۶	۰	۰,۲۳
۱۳۸۷	۰	۰
۱۳۸۸	۰	۰
۱۳۸۹	۳۲۵۰۰	۸۵۵
۱۳۹۰	۱۷۵۰۰	صفر - بر مبنای تفریغ بند (۳۹) قانون
۱۳۹۱	۰	۰
۱۳۹۲	۵۰۰۰۰	۰
۱۳۹۳	۱۰۰۰۰	۰
۱۳۹۴	۱۰۰۰۰	*۰
لا یحه ۱۳۹۵	۳۰۰۰۰	*۰

* پیش‌بینی مرکز پژوهش‌های مجلس

۲-۳- محیط کسب و کار

مشارکت فعال بخش خصوصی در فعالیتهای اقتصادی، در گرو بهبود محیط کسب و کار است. لذا اصلاح محیط کسب و کار همواره مطالبه بخش خصوصی از دولت‌ها بوده است. خوشبختانه دولت یازدهم از زمان روی کار آمدن بهبود محیط کسب و کار را در دستور کار قرار داده است و در زمینه‌هایی نیز از جمله رفع تحریم‌های اقتصادی به دستاوردهایی نائل آمده است. همچنین دولت در بسته‌های سیاستی، به‌طور خاص مجموعه سیاست‌هایی را برای بهبود محیط کسب و کار بیان داشته است که انتظار می‌رود نتایج حاصل از آن‌ها را در بهبود رتبه‌های ایران در شاخص‌های محیط کسب و کار مشاهده کرد.

در گزارش سال ۲۰۱۶ بانک جهانی تحت عنوان «انجام کسب و کار» به ارزیابی ۱۸۹ کشور در ۱۰ رکن پرداخته شده است. بر اساس این گزارش کشور ایران با یک رتبه بهبود نسبت به بازبینی گزارش سال ۲۰۱۵، در رتبه ۱۱۸ قرار گرفته است. لازم به ذکر است که در گزارش سال ۲۰۱۵، رتبه ایران ۱۳۰ اعلام شده بود اما در گزارش سال ۲۰۱۶ با اعمال تغییراتی در روش محاسبه و تعریف مؤلفه‌ها، رتبه ایران در سال ۲۰۱۵ اصلاح گردید و به رتبه ۱۱۹ تغییر یافت.

بهبود رتبه ایران در گزارش سال ۲۰۱۶ به دلیل ارتقای ۲۹ پله‌ای رکن دریافت مجوزهای ساخت و ساز و بهبود ۶ پله‌ای رکن دسترسی به انرژی برق است. علت بهبود رتبه رکن دریافت مجوزهای ساخت و ساز، کاهش هزینه‌های دریافت این مجوزها بوده و جایگاه رکن دسترسی به برق نیز به دلایلی از قبیل کاهش زمان و هزینه‌های دسترسی به این منبع انرژی ارتقا یافته است. همچنین در این گزارش، رتبه رکن اجرای قراردادهای نسبت به سال گذشته تغییری نکرده ولی جایگاه سایر ارکان تنزل یافته است که بدترین عملکرد متعلق به رکن تجارت برون مرزی با رتبه ۱۶۷ است. در جدول ۵ روند تغییرات شاخص‌های محیط کسب و کار در سه سال گذشته گزارش شده است.

جدول ۵: مقایسه وضعیت ارکان شاخص سهولت انجام کسب و کار در ایران، ۱۶-۲۰۱۴

رتبه کشور در سال ۲۰۱۶	رتبه کشور در سال ۲۰۱۵	رتبه کشور در سال ۲۰۱۴	عنوان
۱۱۸	۱۱۹	۱۵۲	شاخص سهولت انجام کسب و کار
۸۷	۸۲	۱۰۷	شروع کسب و کار
۶۹	۹۸	۱۶۹	دریافت مجوزهای ساخت و ساز
۸۸	۹۴	۱۶۹	دسترسی به برق
۹۱	۸۹	۱۶۸	ثبت مالکیت
۹۷	۹۰	۸۶	دریافت اعتبار
۱۵۰	۱۴۹	۱۴۷	حمایت از سرمایه‌گذاران خرد
۱۲۳	۱۲۲	۱۳۹	پرداخت مالیات
۱۶۷	۱۶۶	۱۵۳	تجارت برون مرزی

رتبه کشور در سال	رتبه کشور در سال	رتبه کشور در سال	عنوان
۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	
۶۲	۶۲	۵۱	اجرای قراردادهای
۱۴۰	۱۳۷	۱۲۹	انحلال کسب و کار

Source: Doing Business Report (<http://www.doingbusiness.org>)

علاوه بر گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی، شاخص های بین المللی دیگری هم وجود دارند که تأییدی بر وضعیت نامناسب محیط کسب و کار و عدم بهبود قابل مشاهده در آن طی سال های گذشته می باشند. از جمله این شاخص ها می توان به شاخص های ادراک فساد، رقابت پذیری جهانی و حقوق مالکیت بین المللی اشاره نمود. جدول ۶ نشان دهنده جایگاه ایران در شاخص های مذکور است. البته لازم به ذکر است که تعداد کشورهای مورد مقایسه و دامنه نمره برای هر شاخص متفاوت بوده و نمره کمتر در هر شاخص بیانگر اوضاع نامناسب تر است.

جدول ۶: جایگاه ایران در شاخص های منتخب، ۲۰۱۲-۱۵

شاخص	تعداد کشورها	دامنه نمره	نمره کشور ایران در سال ۲۰۱۲	نمره کشور ایران در سال ۲۰۱۳	نمره کشور ایران در سال ۲۰۱۴	نمره کشور ایران در سال ۲۰۱۵
شاخص ادراک فساد	۱۶۸	۰-۱۰۰	۲۸	۲۵	۲۷	۲۷
شاخص حقوق مالکیت بین المللی	۱۲۹	۰-۱۰	۴,۲	۴,۳	*	۴
شاخص رقابت پذیری جهانی	۱۴۰	۱-۷	۴,۲۲	۴,۰۷	۴,۰۳	۴,۰۹

* در این سال گزارش نشده است.

Source:

- 1- <http://www.transparency.org>
- 2- <http://internationalpropertyrightsindex.org>
- 3- <http://www.weforum.org>

همان طور که در جدول بالا مشاهده می شود در شاخص ادراک فساد که دامنه نمره آن بین ۰ تا ۱۰۰ است و نمره کمتر جایگاه نامساعدتری را نشان می دهد، طی ۵ سال گذشته نمره ایران همواره زیر ۳۰ بوده است. نمره ایران در شاخص رقابت پذیری با طیف نمره بین ۱ تا ۷، در طی سال های گذشته تغییر قابل توجهی نداشته است و از روند منظمی نیز پیروی نکرده است، به گونه ای که طی ۴ سال گذشته این نمره همواره کمتر از ۵ بوده است. در شاخص حقوق مالکیت بین المللی نیز از بین نمره ۰ نامساعدترین تا ۱۰ مساعدترین وضعیت، نمره ایران در سال ۲۰۱۵، ۴ بوده است.

از دیگر گزارش های نشان دهنده محیط کسب و کار ایران می توان به گزارش های فصلی پایش محیط کسب و کار اشاره کرد که از پاییز سال ۱۳۸۹ به طور مستمر با همکاری فعالان اقتصادی سراسر کشور توسط مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی تهیه و منتشر می شود. گزارش های مذکور با استفاده از ابزار پرسشنامه، ارزیابی فعالان اقتصادی ایران را از ۲۱ مؤلفه ملی محیط کسب و کار در ایران استخراج و ارائه می کنند.

گزارش پایش محیط کسب‌وکار ایران در فصول سال ۱۳۹۴ بیانگر این مسئله است که از نظر فعالان اقتصادی مشارکت‌کننده در تهیه این گزارش، ایران همچنان در وضعیت نامساعد محیط کسب‌وکار قرار دارد. در زمستان ۱۳۹۴ همانند ۱۰ فصل قبل دریافت تسهیلات از بانک‌ها همچنان به عنوان نامساعدترین مؤلفه محیط کسب‌وکار ایران ارزیابی گردیده است. در جدول ۷ نامساعدترین مؤلفه‌های ارزیابی شده توسط تشکل‌های اقتصادی مشارکت‌کننده در فصول سال ۱۳۹۴ نشان داده شده‌اند.

جدول ۷: نامساعدترین مؤلفه‌های ارزیابی شده توسط تشکل‌های اقتصادی مشارکت‌کننده طی فصول سال ۱۳۹۴

عنوان	بهار ۱۳۹۴	تابستان ۱۳۹۴	پاییز ۱۳۹۴	زمستان ۱۳۹۴
نامساعدترین مؤلفه‌های ارزیابی شده، طی ۴ فصل منتهی به زمستان ۱۳۹۴ (۱۰ بدترین ارزیابی است)	مشکل دریافت تسهیلات از بانک‌ها	مشکل دریافت تسهیلات از بانک‌ها	مشکل دریافت تسهیلات از بانک‌ها	مشکل دریافت تسهیلات از بانک‌ها
	ضعف بازار سرمایه در تأمین مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی	ضعف بازار سرمایه در تأمین مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی	ضعف بازار سرمایه در تأمین مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی	ضعف بازار سرمایه در تأمین مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی
	وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی	اعمال تحریم‌های بین‌المللی علیه کشورمان	وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی	بی تعهدی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به پرداخت به‌موقع بدهی خود به پیمانکاران
	بی تعهدی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به پرداخت به‌موقع بدهی خود به پیمانکاران	وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی	بی تعهدی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به پرداخت به‌موقع بدهی خود به پیمانکاران	وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی

منبع: مرکز پژوهش‌های اقتصادی، گزارش پایش زمستان ۱۳۹۴.

ضعف بازار سرمایه در تأمین مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی، وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی در کنار بی تعهدی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به پرداخت به‌موقع بدهی خود به پیمانکاران دیگر مؤلفه‌های نامساعد محیط کسب‌وکار بخش خصوصی را تشکیل می‌دهند. لذا با توجه به گزارش‌های بین‌المللی و ملی پایش‌کننده محیط کسب‌وکار، همچنان تغییر قابل توجهی در محیط کسب‌وکار ایران صورت نپذیرفته است.

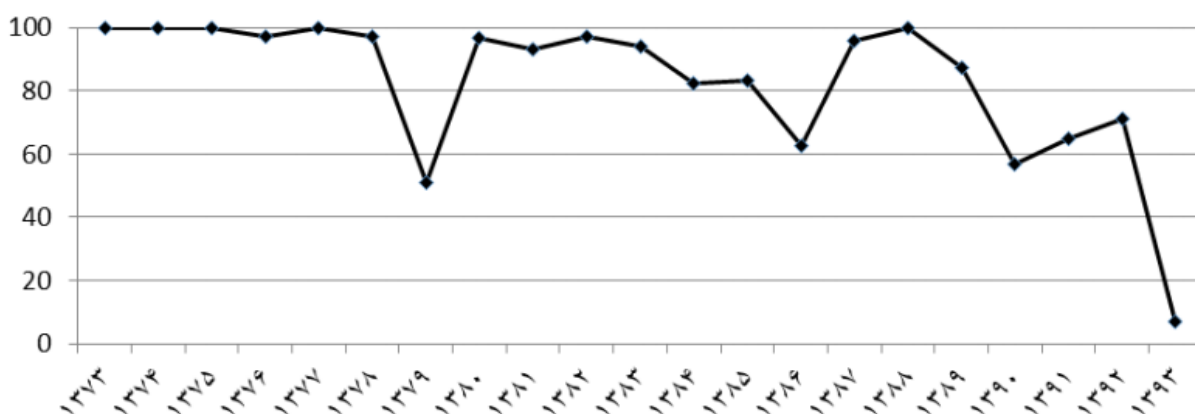
۲-۴- راهکار تسویه بدهی دولت به پیمانکاران

یکی از مواردی که در سال‌های گذشته مشکلاتی را برای بخش خصوصی کشور ایجاد کرده است، حجم زیاد بدهی دولت به پیمانکاران بخش خصوصی است. در این ارتباط دولت در قوانین بودجه سال‌های ۹۳، ۹۴ و ۹۵ همچنین در قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مصوب ۱۳۹۴/۰۲/۰۱ راهکارهایی را برای تسویه این بدهی ارائه داده است که بهره‌گیری از اوراق تسویه و اسناد خزانه از جمله این راهکارها است.

در عمل، در زمینه انتشار اسناد خزانه، در مجموع ۵ هزار میلیارد تومان اسناد خزانه اسلامی در چارچوب قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ کل کشور در سال ۱۳۹۴ توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی و به نمایندگی از طرف دولت منتشر شده است^۳ و در سال ۱۳۹۵ نیز دولت در نظر دارد اسناد خزانه به مبلغ اسمی ۷,۵ هزار میلیارد تومان انتشار و در اختیار طلبکاران غیردولتی قرار دهد که در این راستا ۱ هزار میلیارد تومان تا ۱۵ خرداد ۱۳۹۵ منتشر شده است^۴. از این رو با توجه به آنکه آقای دکتر طیب نیا در مصاحبه با هفته‌نامه تجارت فردا، رقم بدهی دولت به پیمانکاران را تا پایان سال ۱۳۹۳ ۱۱,۵ هزار میلیارد تومان اعلام کرده‌اند^۵ و با فرض اجرایی شدن انتشار این اسناد در سال ۱۳۹۵ مجموعاً ۱۲,۵ هزار میلیارد تومان از بدهی دولت به پیمانکاران بخش خصوصی تا پایان سال جاری تسویه خواهد شد که به معنی تسویه اندکی بیشتر از بدهی دولت به پیمانکاران تا پایان سال ۱۳۹۳ است.

همچنین دولت در بودجه سال ۱۳۹۵ نیز در بند "الف" و "ب" تبصره ۵ به بدهی دولت به پیمانکاران پرداخته است. در بند "الف" تبصره ۵ لایحه بودجه، با تغییراتی که در کمیسیون تلفیق صورت گرفت، به شرکت‌های دولتی و برخی وزارتخانه‌ها اجازه داده شد که به میزان ۱۰ هزار میلیارد تومان برای اجرای طرح‌های عمرانی، اوراق صکوک اجاره و اوراق مشارکت منتشر کنند. در بند "ب"، به دولت اجازه داده شده برای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، مبلغ ۵ هزار میلیارد تومان اوراق صکوک منتشر کند. در بند "ج"، پیش‌بینی شده است که اگر این اوراق منتشر شد، اما به هر دلیلی به صورت نقدی فروش نرفت، اوراق را برای تسویه بدهی‌ها، به پیمانکاران بخش خصوصی تحویل بدهند (قانون بودجه، ۱۳۹۵). این در حالی است که مواردی نظیر روند نزولی میزان موفقیت فروش اوراق مشارکت منتشر شده در سال‌های اخیر (نمودار ۱۶)، ضعف بازار بدهی، نبود بازار ثانویه به همراه شرایط انتشار این اوراق شامل ممنوعیت فروش قبل از سررسید، تحقق فروش اوراق صکوک به میزان در نظر گرفته شده را با چالش مواجه خواهد ساخت. ضمن اینکه بایستی برای پرداخت تعهدات دولت از محل انتشار این اوراق در سررسید نیز چاره‌اندیشی گردد.

نمودار ۱۶: روند موفقیت فروش اوراق مشارکت (درصد فروش به انتشار) طی سال‌های ۹۳-۱۳۷۳

منبع: مرکز پژوهش‌های مجلس، بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۵، ۵۵. تحلیل انتشار اوراق بهادار توسط دولت.

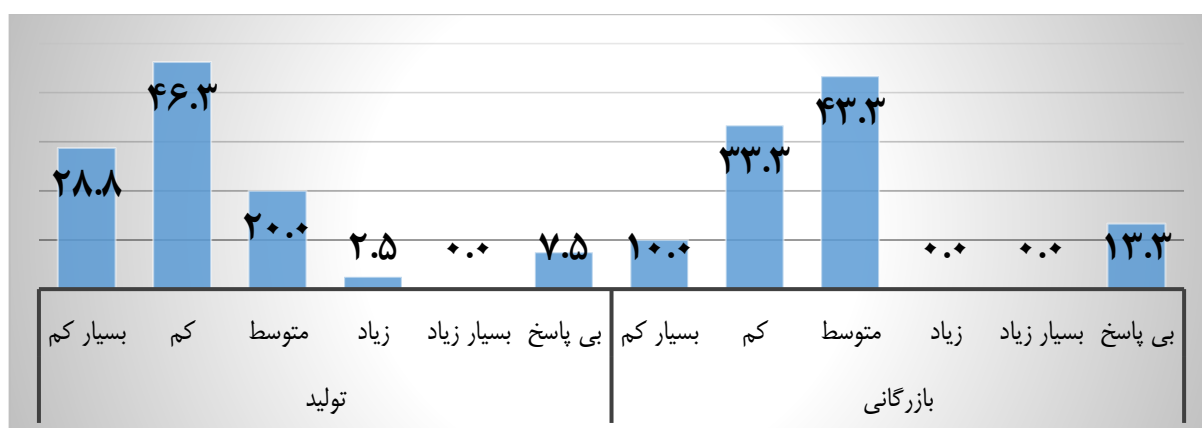
^۳ گزارش عملکرد سالانه سازمان بورس اوراق بهادار ایران

^۴ آیین‌نامه اجرایی بند "ه" تبصره ۵ قانون بودجه سال ۱۳۹۵

^۵ هفته‌نامه تجارت فردا، ۲۸ فروردین ۱۳۹۵، شماره ۱۷۲، صفحه ۶۰

در این ارتباط مرکز تحقیقات و بررسی های اقتصادی اتاق بازرگانی صنایع، معادن و کشاورزی ایران میزان رضایت بخش خصوصی از عملکرد دولت در تسویه بدهی را از طریق انتشار پرسشنامه ای جویا شده است. ۱۱۹ فعال اقتصادی به پرسشنامه های مورد اشاره در تیر ۱۳۹۵ پاسخ داده اند که در این میان ۳۰ نفر آن ها در بخش بازرگانی و ۸۴ نفر آن ها در بخش تولیدی فعالیت داشته و مابقی حوزه فعالیت خود را مشخص نکرده اند. همان طور که در نمودار ۱۷ مشاهده می شود عمده فعالین در بخش های تولید و بازرگانی، در خصوص این موضوع که عملکرد دولت در تسویه بدهی های خود به پیمانکاران رضایت بخش نیست، اتفاق نظر داشته اند.

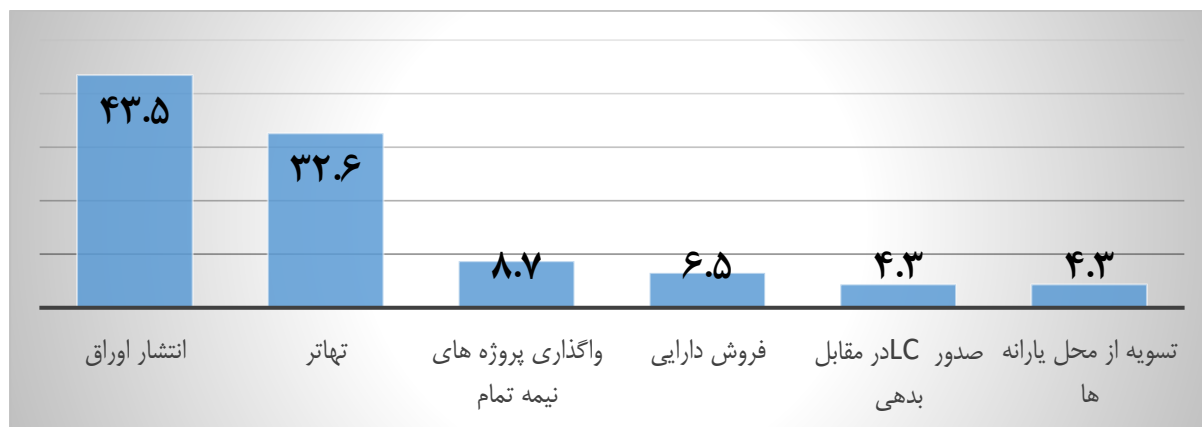
نمودار ۱۷: میزان رضایت از عملکرد دولت در تسویه بدهی دولت به پیمانکاران (درصد)

منبع: محاسبات محقق بر اساس نظرسنجی از فعالان اقتصادی، مرکز تحقیقات و بررسی های اقتصادی اتاق ایران.

از طرفی پاسخ دهندگان انتشار انواع اوراق از قبیل اسناد خزانه، اسناد تسویه، اوراق اسلامی و اوراق قرضه را بهترین راهکار دولت برای تسویه بدهی ها بیان کردند. دومین راهکار مناسب از نظر پاسخ دهندگان پس از انتشار اوراق، تهاتر بدهی پیمانکاران با سازمان امور مالیاتی، سازمان تأمین اجتماعی، بانک ها و ... است. تسویه بدهی از محل واگذاری پروژه های نیمه تمام، فروش دارایی های غیر ضروری سازمان ها و نهادهای دولتی، صدور LC و یارانه ها، راهکارهای دیگر پیشنهادی توسط پاسخ دهندگان بوده است که در نمودار ۱۸ درصد ارائه هر کدام از این راهکارها توسط پاسخ دهندگان نشان داده شده است.

نمودار ۱۸: راهکارهای مطرح شده برای تسویه بدهی دولت به بخش خصوصی (درصد)

منبع: محاسبات محقق بر اساس نظرسنجی از فعالان اقتصادی، مرکز تحقیقات و بررسی های اقتصادی اتاق ایران.

با توجه به مطالب عنوان شده و فارغ از نقدهای وارده بر انتشار اسناد خزانه از قبیل امکان تشدید تنگنای مالی دولت، به تعویق انداختن مشکلات مالی دولت و ... به نظر می‌رسد، پرداخت بدهی به پیمانکاران از طریق انتشار اسناد خزانه، اسناد تسویه و اوراق بدهی در کنار تهاتر بدهی دولت به پیمانکاران با بدهی پیمانکار به سازمان‌های دولتی از قبیل سازمان امور مالیاتی، سازمان تأمین اجتماعی و بانک‌ها برخلاف سایر راهکارهای در نظر گرفته شده تاکنون، از اقبال بیشتری در نزد بخش خصوصی برخوردار هستند.

بنابراین می‌توان چنین نتیجه گرفت که گرچه دولت و بخش خصوصی در خصوص نحوه تسویه بدهی دولت به بخش خصوصی اتفاق نظر دارند ولی به دلیل اینکه این سیاست‌ها به کندی اجرا می‌شوند و مبلغ کمی از بدهی دولت را در برمی‌گیرد (به فرض تحقق ۷,۵ هزار میلیارد تومان در نظر گرفته شده برای سال جاری، تا پایان سال ۱۳۹۵ دولت می‌تواند تنها به تسویه بدهی دولت به پیمانکاران تا پایان سال ۱۳۹۳ بپردازد)، به‌طور کلی بخش خصوصی از عملکرد دولت در این ارتباط رضایت کمی دارد.

۲-۵- جمع‌بندی سیاست‌های دولت و اثرات آن

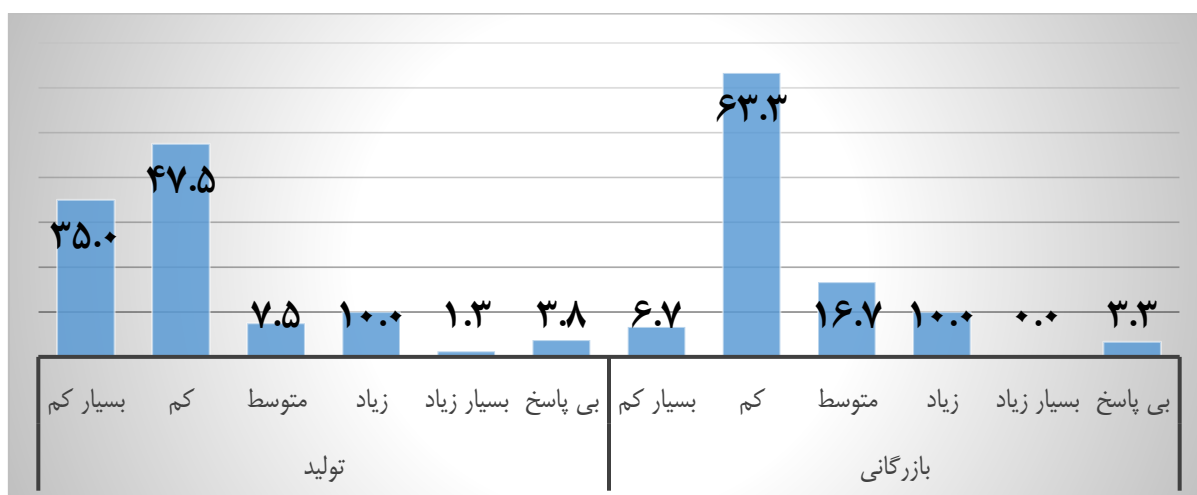
دولت یازدهم از زمان روی کار آمدن، دو بسته سیاستی را به صورت مشخص برای خروج از رکود اقتصاد ایران ارائه داده است. متأسفانه گزارش منسجمی که به صورت شفاف عملکرد دولت را در اجرای سیاست‌های بیان شده در این بسته‌ها نشان دهد وجود ندارد. از طرفی بسته دوم و برنامه‌های جدید دولت از جمله اصلاح نظام بانکی در حالی ارائه شده و می‌شوند که گزارشی در ارتباط با میزان اثرگذاری سیاست‌های پیشین و بررسی آن‌ها منتشر نشده است. در چنین شرایطی و با در نظر گرفتن گذشت زمان اندک از اجرای سیاست‌های دولت در کنار فقدان آمار نشان‌دهنده وضعیت بخش خصوصی در ایران، بررسی اثرگذاری این سیاست‌ها بر بخش خصوصی بسیار دشوار است. با وجود محدودیت‌های عنوان شده، در بخش ۲ این گزارش سعی شد به منتخب سیاست‌های حائز اهمیت بخش خصوصی که به نحوی اثر سیاست‌گذاری دولت در آن بخش‌ها قابل بیان و عرضه است پرداخته شود.

همان‌طور که مشاهده شد، با وجود سیاست‌های اعمال شده در بخش سیستم بانکی، تسهیلات به بخش خصوصی از رشد قابل توجهی برخوردار نبوده است به‌گونه‌ای که با توجه به تورم ۱۱,۹ درصدی در سال ۱۳۹۴، رشد واقعی پرداخت تسهیلات نظام بانکی معادل ۹,۲ درصد بوده، در حالی که این عدد در سال ۱۳۹۳ به ۲۵ درصد رسیده بود. البته در سال ۱۳۹۴ سهم تسهیلات مربوط به سرمایه در گردش از کل تسهیلات پرداختی با رشد ۲۲,۲ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۳ همراه بوده است که نشان از هدایت تسهیلات بانک‌ها به سمت ارائه تسهیلات کوتاه مدت برای تأمین سرمایه در گردش در راستای استفاده از ظرفیت‌های خالی تولید و ایجاد رونق اقتصادی تا حدودی موفق بوده است. در بخش اعتبارات عمرانی روند عدم تحقق این اعتبارات همچنان ادامه دارد به‌گونه‌ای که در سال ۱۳۹۴ ۵۸,۵ درصد اعتبارات عمرانی تحقق یافته است که نشان از عدم توفیق دولت در سیاست‌های بودجه‌ای است. همچنین علیرغم اهتمام دولت به بهبود محیط کسب‌وکار و اعلام سیاست‌هایی در این ارتباط، همچنان تغییر قابل توجهی در محیط کسب‌وکار اقتصادی ایران صورت نپذیرفته است. سیاست‌های تسویه بدهی دولت به پیمانکاران نیز، با وجود آنکه مورد استقبال بخش خصوصی قرار گرفته است ولی به کندی اجرا می‌شود و همچنان قسمت اعظم بدهی دولت به پیمانکاران به قوت خود باقی مانده است.

مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی در پرسشنامه نظر بخش خصوصی را در ارتباط با میزان اثرگذاری بسته سیاستی خروج از رکود دولت جویا شده است که نتایج آن در نمودار ۱۹ گزارش شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود ۴۷,۵٪ از ۸۴ فعال در حوزه تولید و ۶۳,۳ درصد از ۳۰ فعال در حوزه بازرگانی اثرگذاری بسته سیاستی دولت را کم ارزیابی کرده‌اند و فقط ۱۰٪ از هر گروه، اثرگذاری بسته سیاستی را زیاد ارزیابی کرده‌اند.

نمودار ۱۹: ارزیابی موفقیت بسته خروج از رکود دولت (درصد)

منبع: محاسبات محقق بر اساس نظرسنجی از فعالان اقتصادی، مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران.

پاسخ‌دهندگان، دلایلی همچون شعارزدگی و عدم اجرای کامل برنامه، عدم حمایت واقعی از تولید داخلی، عدم هماهنگی تیم اقتصادی دولت و عدم اجرای آن توسط سازمان‌ها و نهادها را از دلایل اصلی عدم اثرگذاری بسته‌های خروج از رکود عنوان کردند.

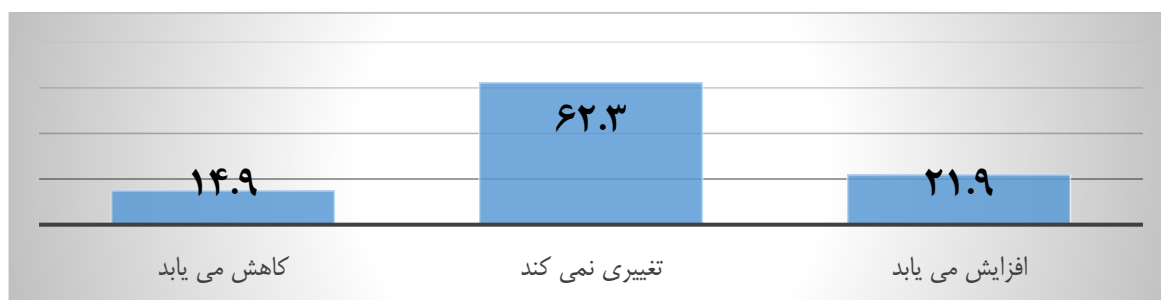
لذا با توجه به مطالب عنوان شده به نظر می‌رسد اثرگذاری سیاست‌های دولت بر اقتصاد بخش خصوصی تاکنون اندک بوده است. از دلایل این امر می‌توان به عدم اجرای کامل سیاست‌های دولت و گذشت زمان اندک از اجرایی شدن آن‌ها اشاره کرد. با این حال این نکته را هم باید مورد تأکید قرار داد که به همه مسائل بخش خصوصی در این بسته‌های سیاستی توجه لازم و کافی نشده است. توجه دولت در این مجموعه‌های سیاستی بیشتر ناظر بر حل مشکل تأمین مالی بنگاه‌های بخش خصوصی از طریق نظام بانکی از یک سو و تحریک تقاضا از سوی دیگر بوده است. مشکلات طرف عرضه و لذا محیط کسب‌وکار در این دو بسته مورد توجه لازم قرار نگرفته است. طرفه اینکه برخی از اصلاحات در این خصوص به سرعت قابل اجرا است و درعین حال بار مالی برای دولت ندارد. حذف مجوزهای زائد و مزاحم و نیز لغو قیمت‌گذاری دولتی روی کالاهای تولیدی بخش خصوصی از جمله این اقدامات است. تداوم قوانین و مقررات مزاحم تولید نه تنها هزینه‌های معاملاتی بنگاه‌ها را افزایش داده و موجب رواج فساد می‌گردد بلکه باعث ایجاد فضای نااطمینانی و عدم امنیت برای هرگونه سرمایه‌گذاری اعم از داخلی و خارجی می‌شود.

۳- پیش‌بینی تحولات در یک سال آینده

همان‌طور که در بخش‌های قبلی نیز بدان اشاره شد؛ مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی به منظور انعکاس بهتر نظرات فعالین بخش خصوصی در مورد مسائلی همچون اثرگذاری سیاست‌های دولت بر بخش خصوصی و همچنین پیش‌بینی وضعیت اقتصاد ایران در سال جاری اقدام به نظرسنجی از ۱۱۹ نفر از فعالین بخش خصوصی کرده است. در این پرسشنامه علاوه بر طرح سؤالاتی پیرامون ارزیابی از موفقیت بسته خروج از رکود دولت و عملکرد دولت در زمینه تسویه بدهی دولت به پیمانکاران که بیش‌تر در بخش‌های گذشته به آن پرداخته شد، سؤالاتی در ارتباط با تورم، نرخ رشد، محیط کسب‌وکار، وضعیت تخصیص منابع بانکی به بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در سال آتی نیز طرح شده‌اند که نتایج آن‌ها در این بخش گزارش می‌شوند.

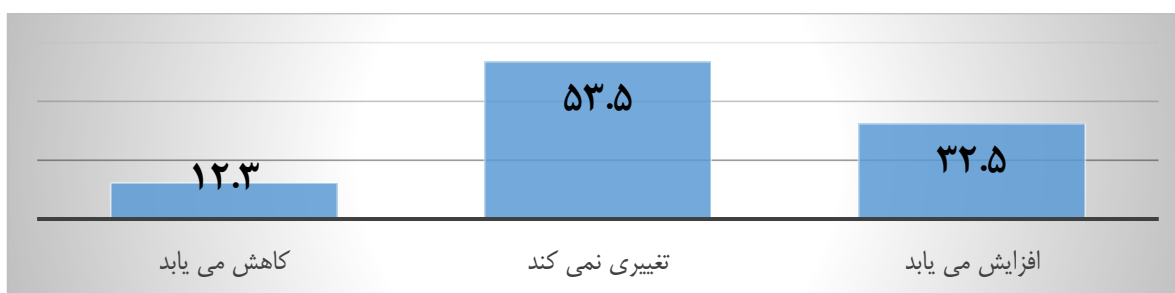
همان‌طور که در نمودارهای ۲۰ و ۲۱ مشاهده می‌شود، عمده پاسخ‌دهندگان بر این اعتقاد بوده‌اند که تورم در سال جاری، کاهش نخواهد یافت و لذا در بهترین حالت، بدون تغییر می‌ماند. از سوی دیگر نه‌تنها اکثر پاسخ‌دهندگان پیش‌بینی کرده‌اند در سال ۱۳۹۵ نرخ رشد اقتصادی کاهش خواهد یافت بلکه در واقع حدود یک‌سوم آن‌ها، پیش‌بینی افزایش نرخ رشد اقتصادی در سال جاری را دارند.

نمودار ۲۰: پیش‌بینی بخش خصوصی از تغییرات نرخ تورم در سال ۱۳۹۵ (درصد)

منبع: محاسبات محقق بر اساس نظرسنجی از فعالان اقتصادی، مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران.

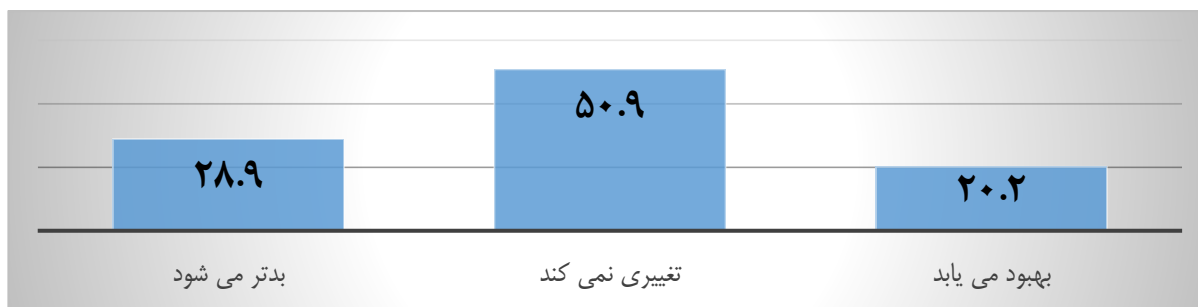
نمودار ۲۱: پیش‌بینی بخش خصوصی از تغییرات نرخ رشد در سال ۱۳۹۵ (درصد)

منبع: محاسبات محقق بر اساس نظرسنجی از فعالان اقتصادی، مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران.

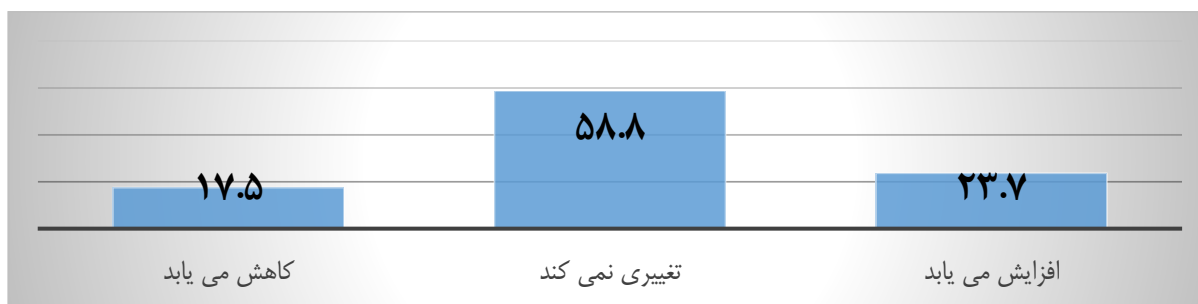
همچنین فعالین بخش خصوصی انتظار تغییر فاحشی در محیط کسب‌وکار ایران، تخصیص منابع بانکی به بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را نیز ندارند.

نمودار ۲۲: پیش‌بینی بخش خصوصی از تغییرات محیط کسب‌وکار در سال ۱۳۹۵ (درصد)

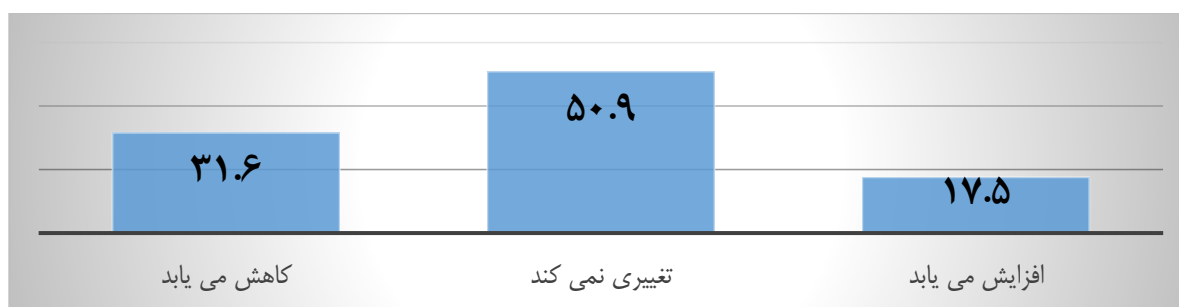
منبع: محاسبات محقق بر اساس نظرسنجی از فعالان اقتصادی، مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران

نمودار ۲۳: پیش‌بینی بخش خصوصی از تغییرات تخصیص منابع بانکی به بخش خصوصی در سال ۱۳۹۵ (درصد)

منبع: محاسبات محقق بر اساس نظرسنجی از فعالان اقتصادی، مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران

نمودار ۲۴: پیش‌بینی بخش خصوصی از تغییرات سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در سال ۱۳۹۵ (درصد)

منبع: محاسبات محقق بر اساس نظرسنجی از فعالان اقتصادی، مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران

لذا علیرغم اینکه انتظارات بخش خصوصی از سال جاری، منفی نیست با این حال، با توجه به نظرسنجی انجام‌شده، به نظر می‌رسد بهبود انتظارات در حدی نیست که انتظار افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی تا پایان سال جاری را بتوان داشت. این مسئله با توجه به پیش‌بینی صورت گرفته توسط اعضای هیئت نمایندگان اتاق ایران از وضعیت محیط کسب‌وکار کشور در سال جاری و نیز عملکرد سیستم بانکی در حل مشکل تأمین مالی، توضیح داده می‌شود.

۴- جمع‌بندی

در این گزارش سعی شد علیرغم فقدان آمارهای اختصاصی در ارتباط با بخش خصوصی با تکیه بر آمارهای موجود، حتی‌المقدور، تصویری از شرایط بخش خصوصی ایران ارائه و میزان اثرگذاری سیاست‌های دولت بر بخش خصوصی ایران بررسی گردد. نتایج این گزارش حاکی از آن است که علیرغم اهتمام دولت به اجرای دو بسته سیاستی و بهبود

شرایط کلی اقتصاد کلان، همچنان مشکلات ناشی از رکود تورمی سال های اخیر، گریبان گیر بخش خصوصی کشور است.

طی سال های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ دو بسته سیاستی توسط دولت یازدهم ارائه و پیگیری شده است که بسته پیشنهادی اول با عنوان "سیاست های اقتصادی دولت برای خروج غیرتورمی از رکود طی سال های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴" در تیر ۹۳ منتشر و منجر به تصویب قانون رفع موانع تولید رقابت پذیر و ارتقای نظام مالی کشور شد و بسته پیشنهادی دوم دولت با عنوان "سیاست های اقتصادی دولت برای مواجهه با چالش های اقتصادی تا پیش از رفع تحریم" نیز در مهر ۹۴ انتشار یافته است که در گزارش به مهم ترین این سیاست ها و آثار آن ها بر فعالیت بخش خصوصی پرداخته شده است.

در زمینه تأمین مالی، دولت درصدد بوده است از طریق کاهش بدهی بخش دولتی به بانک ها و مؤسسات مالی غیر بانکی و افزایش و هدایت تسهیلات بانک ها به سمت سرمایه در گردش به حل مشکل تأمین مالی بپردازد. عملکرد دولت در این زمینه گویای موفقیت نسبی دولت در کاهش نرخ رشد بدهی بخش دولتی به بانک ها و مؤسسات مالی غیر بانکی و کاهش نسبت مطالبات غیر جاری است. البته انتظار می رفت که انعکاس نتایج حاصل از سیاست های مذکور در کنار سایر سیاست های دولت را بتوان در قالب تسهیلات دهی بانک ها به بخش های اقتصادی مشاهده کرد. در سال ۱۳۹۴، رشد واقعی پرداخت تسهیلات نظام بانکی معادل ۹,۲ درصد بوده، در حالی که این عدد در سال ۱۳۹۳ به ۲۵ درصد رسیده بود. سهم بخش های کشاورزی، بازرگانی و خدمات از کل تسهیلات پرداختی در سال ۹۴ به نسبت سال ۹۳ افزایش و سهم بخش های صنعت و معدن و ساختمان و مسکن کاهش یافته است.

در بخش هزینه های عمرانی با توجه به وضعیت نابسامان اجرای طرح های عمرانی در ایران انتظار می رفت دولت اهتمام بیشتری به افزایش رقم درصد تحقق اعتبارات عمرانی در سال ۱۳۹۴ نشان دهد ولی در عمل این رقم به ۵۸,۵ درصد در سال ۱۳۹۴ رسید. این در حالی است که در سال ۱۳۹۳ درصد تحقق اعتبارات عمرانی ۷۲,۵ درصد بوده است.

در زمینه محیط کسب و کار نیز بنا بر گزارش های بین المللی و ملی پایش کننده محیط کسب و کار، همچنان تغییر قابل توجهی صورت پذیرفته است.

عملکرد دولت در زمینه پرداخت بدهی های خود به پیمانکاران بخش خصوصی حاکی از آن است که گرچه دولت و بخش خصوصی در خصوص نحوه تسویه بدهی دولت به بخش خصوصی اتفاق نظر دارند ولی به دلیل اینکه این سیاست ها به کندی اجرا می شوند و بخشی از بدهی دولت را در برمی گیرد (به فرض تحقق ۷,۵ هزار میلیارد تومان در نظر گرفته شده برای سال جاری، تا پایان سال ۱۳۹۵ دولت می تواند تنها به تسویه بدهی دولت به پیمانکاران تا پایان سال ۱۳۹۳ بپردازد)، به طور کلی عملکرد دولت در این ارتباط چندان رضایت بخش نیست.

در بخش آخر این گزارش به پیش بینی تحولات اقتصادی سال جاری پرداخته شده است که با توجه به پیش بینی صورت گرفته توسط اعضای هیئت نمایندگان اتاق ایران از وضعیت محیط کسب و کار کشور در سال جاری می توان چنین نتیجه

گرفت که علیرغم کلیه فعالیتهای دولت در سال ۱۳۹۴ بهبود انتظارات در حدی نیست که بتوان انتظار افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی تا پایان سال جاری را داشت.

- ۱- بانک مرکزی، ۱۳۹۵، گزیده آمارهای اقتصادی، بخش پولی و بانکی اردیبهشت ۹۵.
- ۲- بانک مرکزی، گزیده آمارهای اقتصادی شماره‌های مختلف، بخش مالی و بودجه.
- ۳- بانک مرکزی، نماگرهای اقتصادی شماره‌های مختلف، حساب‌های ملی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳.
- ۴- بانک مرکزی، نماگرهای اقتصادی شماره‌های مختلف، روند قیمت‌ها.
- ۵- بانک مرکزی، ۱۳۹۴، نماگرهای اقتصادی شماره ۸۲ و ۸۳، صنعت.
- ۶- بانک مرکزی، ۱۳۹۴، نماگرهای اقتصادی شماره ۸۲ و ۸۳، ساختمان.
- ۷- بانک مرکزی، ۱۳۹۴، نماگرهای اقتصادی شماره ۸۳، متغیرهای پولی و اعتباری.
- ۸- سایت بانک خاورمیانه، گزارش اقتصادی سالانه بانک خاورمیانه ۱۳۹۴، صفحه ۴.
- ۹- سایت بانک مرکزی، تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و هدف از دریافت طی سال ۱۳۹۳.
- ۱۰- سایت بانک مرکزی، تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و هدف از دریافت طی سال ۱۳۹۴.
- ۱۱- سایت سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران، بانک اطلاعات واحدهای صنعتی ۱۳۹۵.
- ۱۲- سایت مرکز آمار ایران، حساب‌های ملی فصلی ۱۳۹۴.
- ۱۳- قانون بودجه، ۱۳۹۵.
- ۱۴- گزارش عملکرد سالانه سازمان بورس اوراق بهادار ایران، ۱۳۹۴.
- ۱۵- مرکز پژوهش‌های اقتصادی، ۱۳۹۴، گزارش پایش زمستان ۱۳۹۴.
- ۱۶- مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۵، بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۵، ۵۵. تحلیل انتشار اوراق بهادار توسط دولت.
- ۱۷- هفته‌نامه تجارت فردا، ۲۸ فروردین ۱۳۹۵، شماره ۱۷۲، صفحه ۶۰.

18- Doing Business Report (<http://www.doingbusiness.org>)

19- <http://internationalpropertyrightsindex.org>

20- <http://www.transparency.org>

21- <http://www.weforum.org>